

Praktijkonderzoek

Thuis op school

Gevoelens van *home* bij leerlingen van 3 en 4 havo

Nancy Boswerger
U1276447
nboswerger@msn.com
ULT Master docent maatschappijleer en maatschappijwetenschappen
juni 2016

Samenvatting

Met de overgang van 3 naar 4 havo krijgen middelbare scholieren te maken met een hele reeks aan veranderingen. Op het Rodenborch-College zorgt deze overgang voor problemen. Leerlingen scoren in 4 havo beduidend lager dan zij deden in 3 havo en ook hun motivatie zakt met de overgang naar het nieuwe schooljaar. Deze havo-problematiek reikt verder dan het Rodenborch. Scholen door het hele land kampen met 4 havo leerlingen die onderpresteren. In het vinden van een oplossing voor deze problematiek kunnen we de motivatie bij deze leerlingen onderzoeken. De self-determination theory van Deci en Ryan (2000) stelt dat er aan drie voorwaarden voldaan moet worden om leerlingen te motiveren namelijk competentie, autonomie en relatie. Hoewel deze theorie een goed uitgangspunt biedt om tot een oplossing voor deze problematiek te komen ontbreekt er een belangrijk element aan deze theorie. Een element dat de basisvoorwaarde is waaraan competentie, autonomie en relatie hun bestaansrecht ontleen. Dit element is het gevoel van *home*. *Home* is je ergens thuis voelen, ergens bijhoren, een plek waar je helemaal jezelf kan zijn en waar je je volle potentie kunt waarmaken. *Home* is soms gerelateerd aan een specifieke plek maar kan overal in gevonden worden. Het gevoel van *home* kan zitten in een gebaar, een liedje of in een ander persoon. Hoewel het gevoel van *home* altijd relevant is in het praten over de motivatie van middelbare scholieren is deze relevantie bij deze specifieke problematiek nog euidenter. Leerlingen krijgen in 4 havo met een aantal veranderingen te maken die hun gevoel van *home* sterk zouden kunnen beïnvloeden. Zo krijgen zij te maken met andere klasgenoten, docenten, teamleiders en een geheel nieuwe methode van leren. De hoofdvraag die in dit onderzoek beantwoord wordt is dan ook de volgende:

Welk effect hebben gevoelens van *home* op de motivatie van leerlingen van 3 en 4 Havo op het Rodenborch-College in Rosmalen?

Home is in dit onderzoek geoperationaliseerd aan de hand van de 'elements of *home*' van Duyvendak (2011): *familiarity*, *haven* en *heaven*. Deze classificatie kunnen we vergelijken met de Piramide van Maslow. *Familiarity* is de basisvoorwaarde voor *home*, gevolgd door *haven* en *heaven*. Aan de hand van de resultaten van de afgenomen enquêtes onder leerlingen van 3 en 4 havo mogen we concluderen dat 4 havo leerlingen minder gevoelens van *home* hebben in relatie tot het Rodenborch dan leerlingen van 3 havo. Waar alle leerlingen *familiarity* voelen in relatie tot hun school is het Rodenborch voor de 4 havo leerling in veel mindere mate een *haven* dan voor de 3 havo leerling. Bij *heaven* worden de verschillen scherper. Waar het Rodenborch-College voor veel 3 havo leerlingen als *heaven* fungeert, is dat voor de 4 havo leerling geenszins het geval.

Inhoudsopgave

Aanleiding en relevantie van het onderzoek	4
Onderzoeksvragen	7
Theoretisch kader	8
Onderzoeksmethode	12
Onderzoeksresultaten	14
Conclusies	18
Discussie en aanbevelingen	19
Literatuurlijst	20
Bijlagen	21

Aanleiding en relevantie van het onderzoek

De overgang van 3 naar 4 havo, van de onderbouw naar de bovenbouw. Waar leerlingen in 3 havo nog onderdeel zijn van een vaste vertrouwde groep worden ze in 4 havo lid van een veel grotere, anonieme groep. Per les verandert de samenstelling van de groep waarbinnen de leerlingen hun draai moeten vinden. Ook krijgen ze te maken met nieuwe docenten, teamleiders en nieuwe vakken. De docenten in de bovenbouw zijn in vergelijking met hun collega's in de onderbouw vaak minder leerlinggericht. Met de eindexamens in zicht komt de nadruk te liggen op individuele prestaties. Er wordt in 4 havo een groter apèl gedaan op de zelfstandigheid van leerlingen. Ze zijn verantwoordelijk voor hun eigen planning en moeten er zelf voor zorgen dat zij alles op tijd af hebben. Het contact met de mentor is in de vierde minder vanzelfsprekend dan in de derde. Tevens is de lesstof, in vergelijking met 3 havo, een stuk moeilijker, abstracter en diepgaander. Naast deze veranderingen in de school zien we dat in de tweede fase de houding van veel leerlingen verandert. Buitenschoolse activiteiten worden belangrijker waardoor school meer naar de achtergrond verdwijnt (De Boer, Goris en Noordink 2003).

Samengevat kunnen we stellen dat leerlingen in de overgang van 3 naar 4 havo met veel veranderingen te maken krijgen. An sich is dit een neutraal gegeven. Echter wil het dat deze overgang negatieve gevolgen lijkt te hebben op de onderwijspraktijk van het Rodenborch-College in Rosmalen. Deze '4 havo-problematiek' of aansluitingsprobleem staat hoog op de agenda van de teamleider van de havo-bovenbouw, Henni van Loon. Van Loon stelt dat waar de leerlingen in 3 havo goed lijken mee te draaien, de resultaten in 4 havo achterblijven. In 4 havo zitten relatief veel doubleurs en vallen de cijfers tegen. Zij zoekt de verklaring voor dit prestatieverschil in de motivatie van leerlingen om te leren. Uit haar docententeam verneemt ze dat de leerlingen in 4 havo minder gemotiveerd zouden zijn dan de leerlingen in 3 havo. Over dit probleem werd aan het begin van dit schooljaar een enquête¹ afgenomen bij de leerlingen van 4 havo op het Rodenborch-College. Hier kwam onder andere naar voren dat 42 procent van de leerlingen het huisleerwerk als veel meer ervaren in 4 havo ten opzichte van 3 havo. Het tempo van de lessen ligt volgens 31 procent van hen flink hoger en 60 procent van de leerlingen ervaart de toetsstof in de proefwerkweek als veel meer. Alle resultaten van deze enquête zijn te vinden in de bijlagen van dit onderzoek.

De havo-problematiek is geen nieuw fenomeen. In 2003 deed Stichting Leerplan Ontwikkeling (De Boer, Goris en Noordink 2003) onderzoek naar deze problematiek omdat 76 procent van de scholen aangaf erg ontevreden te zijn over de aansluiting tussen de onder- en bovenbouw havo en vwo. In dit onderzoek is er gesproken met docenten en schoolleiders. Velen van hen brachten "het aantal zittenblijvers in havo 4 rechtstreeks in verband met de slechte determinatie in de onderbouw en met de slechte aansluiting tussen jaar 3 en jaar 4" (De Boer, Goris en Noordink 2003:18). Daarnaast werd gesproken over een te vrijblijvende houding van docenten in leerjaar drie, te weinig zelfstandigheid van leerlingen, een te groot verschil in de moeilijkheidsgraad in de leerstof en een te kort aan leerlingbeleiding als oorzaken voor de problematiek. Ook werd de oorzaak gezocht bij de motivatie van leerlingen. Vooral de concurrentie van de buitenwereld zou zorgen voor een gebrek aan motivatie. In 2008 kopte De Trouw (2008) naar aanleiding van onderzoek van Juliette Vermaas en Ramona van der Linden (2007): In de vierde van de havo gaat het mis. "De havo wordt vaak gezien als een slap aftreksel van het vwo. Dat werkt vooral in de vierde

¹ 78 respondenten uit een populatie van 124 leerlingen in 4 havo.

klas demotiverend en leidt tot zittenblijven of uitval, zeggen onderzoekers”, vervolgde de krant. De aanleiding voor dit onderzoek, waaraan 43 havo’s meewerkten, is het feit dat in 4 havo bovengemiddeld veel leerlingen blijven zitten. De onderzoekers pleiten voor een specifieke aanpak voor 4 havo: zo zouden havisten meer dan vwo’ers belang hechten aan een goede relatie met hun docent (Vermaas en van der Linden 2007).

In alle onderzoeken wordt het gebrek aan motivatie genoemd als een of zo niet de belangrijkste reden van de tegenvallende resultaten in 4 havo. Dit lijkt ook op het Rodenborch-College het geval. De vraag die Van Loon bij mij neer heeft gelegd beslaat dit aspect van de problematiek. Hoe kan het dat de leerlingen in 4 havo minder gemotiveerd zijn en hoe lossen we dit op? Het ligt voor de hand om mijn praktijkonderzoek volledig te richten op de motivatie van de 4 havo leerlingen op het Rodenborch-College. Twee redenen deden mij echter anders besluiten. De eerste is pragmatisch. Boeken vol zijn er geschreven over motivatie en ik leef niet in de illusie dat mijn relatief kleine onderzoek iets wezenlijks zal bijdragen op dit gebied, afgezien wellicht van de context waarbinnen het onderzoek zich afspeelt. Daarnaast merkte ik dat ik bij het spreken en lezen over motivatie telkens het idee had dat er een stuk van het verhaal werd overgeslagen. Het stuk vóór de motivatie, of beter de voorwaarden om gemotiveerd te kunnen zijn. De Self-Determination Theory van Ryan en Deci (2000) snijdt hout. Om intrinsiek gemotiveerd te kunnen zijn moeten er volgens hen aan drie eisen worden voldaan: de leerling moet zich competent voelen, een gevoel van autonomie hebben en een relatie hebben met de mensen om zich heen. Het klinkt als een soort toverformule maar toch schuurt het ergens. Eerst moet de basis goed zijn voor er aan deze eisen kan worden gewerkt. De leeromgeving moet kloppen. In de literatuur (o.a. Ebbens en Ettehoven 2013) lees je terug dat een veilig leerklimaat een belangrijke voorwaarde is voor leren. Afgezien dat dit ‘veilige leerklimaat’ voor mij aandoet als een containerbegrip denk ik dat de voorwaarden om gemotiveerd te kunnen zijn verder gaan dan dat. Natuurlijk moeten leerlingen zich veilig voelen in het klaslokaal maar dit is naar mijn inziens niet voldoende. Het mist hart. Mijn hypothese is dat leerlingen pas optimaal presteren en gemotiveerd zijn als ze erbij horen, als ze zichzelf kunnen zijn en gehoord voelen. Als zij zich thuis voelen op school.

Hoewel we allemaal wel een idee hebben bij ‘je thuis voelen’ blijft deze terminologie vaag. Of tenminste te vaag om er een onderzoek naar te doen. In de antropologie is er echter veel onderzoek gedaan naar dit thuisgevoel. Het concept *home* komt veelvuldig terug in de literatuur omtrent migratie. Hoe werken gevoelens van *home* onder mensen die huis en haard hebben verlaten en een totaal andere plek hun *home* moeten maken? Naast het feit dat ik dankbaar gebruik kan maken van al deze onderzoeken in de operationalisering van mijn conceptuele aanpak zie ik hierin een mooie analogie: de school als Nederland en de leerling als immigrant. In dit onderzoek geef ik antwoord op de volgende vraag: Welk effect hebben gevoelens van *home* op de motivatie van leerlingen van 3 en 4 Havo op het Rodenborch-College in Rosmalen?

Onderzoek naar gevoelens van *Home* onder de leerlingen van 3 en 4 Havo is relevant voor alle lagen binnen het Rodenborch-College. Laten we beginnen bij waar het onderwijs omdraait, namelijk de leerlingen. Leerlingen zijn volgens de Self-Determination Theory van de Amerikaanse onderzoekers Ryan en Deci (2000) van nature intrinsiek gemotiveerd om te leren. Deze vorm van motivatie zorgt voor betere prestaties en diepere verwerking. In veel gevallen is er in het onderwijs echter sprake van extrinsieke motivatie, bijvoorbeeld leren uit angst voor een onvoldoende. Voor het stimuleren van motivatie zijn er volgens Ryan en Deci (2000) drie belangrijke voorwaarden, namelijk competentie, autonomie en sociale

verbondenheid. Gevoelens van *home* hebben naar mijn inziens een directe relatie met de sociale verbondenheid en ook de ervaring van competentie en autonomie worden gestimuleerd door gevoelens van *home*. Wanneer een leerling zich thuis voelt op school zal deze leerling sociale verbondenheid voelen. Ook competentie en autonomie zullen zich gemakkelijker manifesteren aangezien de leerling zich op zijn of haar gemak voelt. Mijn hypothese is dat wanneer de leerling sterke gevoelens van *home* heeft in relatie met zijn of haar school dit een positief effect zal hebben op de motivatie van de leerling. Als deze hypothese blijkt te kloppen biedt dit voor zowel leerling als docent directe aanknopingspunten om gevoelens van *home* te verhogen en daarmee de motivatie en uiteindelijk ook schoolresultaten te verbeteren. Dit onderzoek biedt voor docenten inzicht in hoeverre zij moeten investeren in de groepsdynamiek van een klas en moeten inzetten op de onderlinge relatie. Hoe hard moet de docent zijn best doen om de leerling zich thuis te laten voelen? Ook voor de schoolleiding van het Rodenborch-College is mijn onderzoek relevant. In het schoolplan leggen zij het zwaartepunt bij de drie peilers van Biesta (2015): kwalificatie, subjectivering en socialisatie. Met kwalificatie wordt het verwerven van kennis, vaardigheden en houdingen bedoeld. Socialisatie houdt in dat leerlingen leren hoe zij zich moeten verhouden tot de samenleving waarin zij leven. Subjectivering richt zich meer op het individu. Het gaat over het aanspreken van de kwaliteiten van individuele leerlingen en hen te stimuleren deze optimaal te ontwikkelen. Met dit onderzoek hoop ik aanbevelingen te doen betreft de invulling van deze aspecten. Moet het Rodenborch-College meer investeren om een echte thuishaven voor leerlingen te zijn zodat de drie peilers beter tot hun recht kunnen komen?

Onderzoeksvragen

In dit onderzoek worden de volgende hoofdvraag en deelvragen beantwoord.

Hoofdvraag

Welk effect hebben gevoelens van *home* op de motivatie van leerlingen van 3 en 4 Havo op het Rodenborch-College in Rosmalen?

Deelvragen

- a) Op welke manier kunnen we het concept *home* toepassen in de onderwijscontext en deze in relatie brengen met motivatie onder middelbare scholieren?
- b) Welke gevoelens van *home* spelen er onder leerlingen van 3 Havo op het Rodenborch-College?
- c) Welke gevoelens van *home* spelen er onder leerlingen van 4 Havo op het Rodenborch-College?
- d) Welke verschillen en overeenkomsten zijn er in de gevoelens van *home* bij leerlingen van 3 en 4 Havo en kan een eventueel verschil gerelateerd worden aan het verschil in motivatie van de beide jaarlagen?

Theoretisch kader

Home en place

Home, de stabiele factor en veilig haven. Een plek die je altijd kunt verlaten maar waar je ook altijd weer mag komen. In de traditionele conceptualisering is *home* onlosmakelijk verbonden met het bedwingen van ruimte. In deze betekenis kunnen we *home* zien als een synoniem voor 'thuis' (Dawson en Rapport 1998). *Home* als concept wordt gebruikt binnen de antropologie en sociologie en zien we veelvoudig terug binnen het discours rond migratie. De context van migratie verraadt het feit dat we de traditionele conceptualisering van *home* niet langer als valide kunnen beschouwen. De notie van ruimte of *place* is door mondialisering steeds meer van een vast gegeven verschoven naar een fluïde concept. Mensen zijn door mondialisering in toenemende mate met elkaar in contact. Personen reizen over de wereld en vestigen zich op verschillende plekken, al dan niet vrijwillig. Waar we een ruimte decennia zo niet eeuwen geleden konden beschouwen als een autonoom functionerend gegeven – hoewel we ons hier moeten afvragen of er niet altijd al sprake is geweest van een zekere mate van mondialisering – wordt ruimte nu continue beïnvloedt door andere ruimten. Een ruimte of *place* is in een wereld van mondialisering nooit gewoon een ruimte maar een ruimte in relatie tot andere ruimten en is daarom altijd aan verandering onderhevig.

Het fluïde worden van het concept ruimte heeft een direct effect op de conceptualisering van *home*. Ten eerste is de traditionele conceptualisering steeds minder bruikbaar doordat *home* sterk verbonden is met het bedwingen van ruimte, iets wat moeilijk zo niet onmogelijk is in een wereld onderhevig aan mondialisering. Ten tweede wordt *home* ook steeds minder afhankelijk van ruimte. Doordat mensen in toenemende mate in contact komen met verschillende plekken voelen zij zich minder verbonden met één specifieke plek. Al in 1984 schrijft Berger dat *home* in wereld van reizigers, arbeidsmigranten, vluchtelingen en forenzen te vinden is in gewoonten, interacties, herinneringen, in manier van kleden en in de verhalen die mensen met zich mee dragen in hun hoofd. *Home* kunnen we volgens Berger (1984:64) vinden in "words, jokes, opinions, gestures, actions, even the way one wears a hat". *Home* omschrijven als synoniem voor thuis zou voorbij gaan aan de gelaagdheid van het concept.

Home-settings

Toch betekent *home* óók thuis. *Home* is je ergens thuis voelen, ergens bij horen, op je plaats zijn, je ergens op je gemak voelen. Hoewel deze beschrijvingen een definitie hintten schieten ze tegelijkertijd stuk voor stuk te kort. Het ironische aan het concept *home* is dat iedereen meteen een idee heeft van wat het moet betekenen maar dat niemand een pasklaar antwoord heeft. Vele onderzoekers hebben hun hoofd gebroken op de conceptualisering van *home*. Hoe doe je onderzoek naar een concept dat voor iedereen betekenis heeft maar tegelijkertijd zoveel verschillende invullingen kan krijgen? Dawson en Rapport (1998:9) definiëren *home* als "where one best knows oneself – where 'best' means 'most', even if not always 'happiest'." Een prachtige omschrijving maar tegelijkertijd voor vele interpretaties vatbaar.

Marjo Buitelaar en Femke Stock (2010) deden onderzoek naar de vertellingen van *home* en *belonging* onder de kinderen van Marokkaanse migranten in Nederland. Juist de gevoelens van *home* onder migranten leggen de fluïde eigenschappen van het concept bloot. Nog minder dan onder de 'normale' omstandigheden is er binnen de diasporische context sprake

van sociale en culturele verbondenheid aan een vaste plek of *place*. De ervaringen van Farida, een Marokaans-Nederlandse informante, geven een idee van de moeilijkheid van *home* voor een allochtoon.

“You get the feeling that you belong neither here in the Netherlands, nor elsewhere. I don’t belong in Morocco either, I couldn’t live there, I’m used to living here. This is my home, but I feel as though I do not belong here.” (Buitelaar en Stock 2010:163)

Voor migranten en hun kinderen zoals Farida is *home* alles behalve vanzelfsprekend. Echter draagt het begrip zoals hierboven al eerder beschreven wel een dergelijke vanzelfsprekendheid in zich. *Home* kan dan ook letterlijk verwijzen naar iemands huis. Een persoon kan gevoelens van *home* sterk verbinden zijn eigen huis, zijn eigen territorium. *Home* kan verbonden zijn een specifieke locatie maar heeft een dergelijke locatie niet nodig om te bestaan. *Home* kan zowel verwijzen naar “psysical places” als naar “remembered, imagined, or symbolic spaces” (Buitelaar en Stock 2010: 166). Net als Berger (1984) en Dawson en Rapport (1998) geven Buitelaar en Stock (2010) aan dat hoewel specifieke plekken vaak dienen als ‘diasporic sites of belonging’ gevoelens van *home* tevens op vele andere manieren geuit en uitgelokt worden. Ook zij spreken over *home* in gewoonten, geuren en objecten maar ook over gevoelens van *home* in relatie tot andere mensen. Ook de nabijheid van familie, vrienden of een bepaalde soort mensen kan gevoelens van *home* oproepen. Buitelaar en Stock (2010) stellen dat verschillende *home*-settings met elkaar kunnen samengaan, elkaar aanvullen en met elkaar botsen. De manieren waarop mensen zich verhouden tot deze *home*-settings lopen sterk uiteen. Eén ding hebben deze settings wel met elkaar gemeen volgens Buitelaar en Stock (2010), zijn ze nooit exclusief. “One belongs in more than one locality or community” (Buitelaar en Stock 2010:166).

Waar *home* aan het begin van deze paragraaf nog synoniem stond voor ‘thuis’ is het concept na de bovenstaande uiteenzetting niet eenduidiger geworden. Gevoelens van *home* kunnen overall gevonden worden en veel verschillende vormen aannemen. Toch moeten we volgens Duyvendak (2011) *home* niet zien als iets dat los staat van de materiële wereld. Vaak is ook het symbolische *home* gekoppeld aan een plek uit het verleden, heden of de toekomst. Duyvendak (2011) stelt dat we *home* niet moeten beschouwen als een autonoom gegeven maar eerder als een betekenisgever aan de materiële wereld. “ ‘Home, then, is more the result of home-making than the effect of the place itself. Places do not intrinsically have home-like characteristics (safe, secure, welcoming, etc.); we develop these feelings for places over time.” (Duyvendak 2011: 37). Hoewel *home* vaak verbonden is aan een plek is deze altijd verbonden met sentiment. *Home* is geen eenduidig gevoel maar een gelaagd en meerduidig sentiment.

Home op school

De bovenstaande uiteenzetting geeft ons een idee van het belang van het concept *home*. *Home* is een soort basis gevoel dat als voorwaarde dient tot verdere persoonlijke ontplooiing. Zonder gevoelens van *home*, zonder je ergens thuis te voelen, op je gemak te voelen, je ergens veilig te voelen, ergens bij te horen is het lastig om jezelf te zijn, is het lastig om jezelf ten volle tot je recht te laten komen. Of zoals Duyvendak (2011:28) het stelt: “ feeling at home is – with great variety, so in a non-essentialist sense – an essential, even existential, feeling for all” (Duyvendak 2011:28). Om deze reden is de verbinding tussen gevoelens van *home* en onderwijs een logische om te maken. In het onderwijs staat

persoonlijke ontwikkeling voorop. Deze ontwikkeling vindt in het middelbaar onderwijs voor een groot gedeelte plaats binnen de context van de school. Gevoelens van *home* in relatie tot deze school, de medeleerlingen en docenten bieden de basisvoorwaarde voor gemotiveerde leerlingen die alles uit hun leerproces kunnen halen. Gevoelens van *home* geven de leerling een gevoel van veiligheid, zekerheid en vertrouwdheid die nodig is om volledig tot bloei te kunnen komen.

Zoals beschreven in het hoofdstuk 'aanleiding en relevantie van het onderzoek' gaat dit onderzoek over het vermeende verschil in motivatie tussen 3 havo en 4 havo leerlingen dat zou leiden tot een verschil in resultaten. De leerlingen van 4 havo zijn minder gemotiveerd en presteren beduidend slechter dan zij deden in 3 havo. Over de motivatie bij middelbare scholieren hebben de nodige academici woorden gewijd. Een werkzame theorie over motivatie is de self-determination theory van Deci en Ryan (2000). In hun theorie komen zij met de drie voorwaarde voor motivatie namelijk relatie, autonomie en competentie. Voor een hoge motivatie moet de leerling een goede relatie hebben met mensen die onderdeel uitmaken van zijn of haar leerproces, moet deze leerling een zeker gevoel van autonomie hebben en moet de leerling zich competent achten. De leerling moet vertrouwen hebben de gegeven taak tot een goed einde te kunnen brengen. Wanneer aan deze drie voorwaarde wordt voldaan zou dit volgens Deci en Ryan (2000) tot motivatie leiden bij leerlingen. De self-determination theory heeft in sterke mate overlap met de beschrijvingen van gevoelens van *home*. Buitelaar en Stock (2010) spraken over hoe de nabijheid van andere mensen kan zorgen voor gevoelens van *home*. In dit gegeven kunnen we de voorwaarde relatie van de self-determination theory terug zien. Een voorwaarde voor motivatie is een goede relatie met andere mensen en diezelfde relatie kan aanleiding geven voor gevoelens van *home*. Het element autonomie zien we terug in de beschrijving van Dawson en Rapport (1998). Zij omschrijven *home* als de plek waar iemand zichzelf het beste kent of vrij vertaald zichzelf het beste van anderen kan onderscheiden en dus een zekere mate van autonomie ervaart. Ook de voorwaarde competent ligt hierin verscholen. Als iemand de beste versie is van zichzelf is het aannemelijk dat deze persoon zichzelf competent acht. Hoewel *home* veel overeenkomsten heeft met de drie voorwaarden van Deci en Ryan (2000) is het concept naar mijn inziens breder. *Home* is het fundament, een soort basis voorwaarde waarop persoonlijke ontwikkeling is gebouwd. Hoewel *home* de voorwaarden voor motivatie in zich draagt biedt het tegelijkertijd bestaansrecht aan deze voorwaarden. Zonder *home* geen relatie, autonomie en competentie. Zonder een zekere mate van gevoelens van *home* komt motivatie onmogelijk tot stand.

Elementen van home

Maar als *home* dan zo'n belangrijk concept is, hoe doen we hier dan gedegen onderzoek naar? Zoals hierboven al uitvoerig beschreven laat het concept zich moeilijk in één enkele definitie vangen. Wat betekent het om je ergens thuis te voelen? Wat maakt dat je voelt dat je ergens bij hoort, dat je op je plek bent? Stel deze vragen aan verschillende mensen en je krijgt een scala aan verschillende antwoorden. *Home*, of beter gevoelens van *home*, heeft voor iedereen een andere betekenis. Dit geeft ons twee implicaties. Aan de ene kant maakt dit dat het concept *home* zich lastig laat vangen. Door de meerdere interpretaties van het concept lijkt onderzoek naar gevoelens van *home* dan ook praktisch onmogelijk. Echter leert deze gelaagdheid van *home* ons ook iets. Het vertelt dat je ergens thuis voelen of 'to feel at *home*' niet een eenduidig gevoel is maar "a plural and layered sentiment that travels from the individual household via the neighborhood to the nation, and from the house to the

workplace” (Duyvendak 2011:38). Duyvendak (2011) kwam in zijn onderzoek naar het concept *home* een rijk palet aan definities tegen. Echter vond hij tijdens zijn zoektocht meerdere overeenkomsten in deze definities. Door zijn eigen bevindingen te combineren met de suggesties die Porteous en Smith (2001) doen in hun boek *Domicide: The Global Destruction of Home* kwam Duyvendak (2011) met een basis classificatie van “the elements of home”:

I. Familiarity. ‘Knowing the place’

II. Haven: secure, safe, comfortable, private and exclusive.

Psysical/material safety; mentally safe/predictable; place for retreat, relaxation, intimacy and domesticity.

III. Heaven: public identity and exclusivity.

A public place where one can collectively be, express and realize oneself; where one feels publicly free and independent. Home here embodies shared histories; a material and/or symbolic place with one’s own people and activities. (38)

We kunnen deze classificatie vergelijken met de Piramide van Maslow. *Familiarity* kan worden gezien als de basisvoorwaarde voor gevoelens van *home* en hoort dus thuis onderaan de piramide. De leerling weet de weg op school en weet wat hij kan verwachten van zijn omgeving. Wanneer aan deze voorwaarde wordt voldaan kan de school en het klaslokaal een *haven* worden, deze ‘thuishaven’ is de volgende stap in de piramide. De leerlingen voelt zich zowel fysiek als mentaal veilig op school. De leerling voelt zich op zijn gemak en heeft een (goede) relatie met de mensen die onderdeel uitmaken van school. De laatste en hoogste trede in de piramide zou dan *heaven* zijn. Dit heeft net als in de Piramide van Maslow veel te maken met zelfactualisering. Wanneer de school voor de leerlingen een *heaven* is hebben zij het gevoel dat zij onderdeel zijn van het collectief, waarbinnen zij zichzelf kunnen uiten en optimaal kunnen ontwikkelen. De leerling voelt zich vrij en durft zelfstandig te zijn. Deze laatste stap heeft een sterk idealistisch karakter zoals de term zelf al doet vermoeden. Naast dat de leerling zich volkomen *home* voelt heeft deze ‘hemel’ bijna nationalistische kenmerken. *Home* gaat dan over een gedeelde geschiedenis en onder je ‘eigen’ mensen zijn. Binnen dit onderzoek wordt de classificatie van Duyvendak (2011) gebruikt om het begrip *home* te operationaliseren.

Onderzoeksmethode

Dataverzameling en - analyse

In dit onderzoek bekijk ik de relatie tussen gevoelens van *home* en het verschil in motivatie van de 3 en 4 havo leerlingen op het Rodenborch-College in Rosmalen. Zoals in het theoretisch kader uitvoerig is beschreven is het concept *home* een gelaagd concept dat zich op verschillende manieren laat interpreteren. Om desondanks de gevoelens van *home* onder de leerlingen te onderzoeken heb ik in het operationaliseren van *home* gebruik gemaakt van de classificatie van Duyvendak (2011). In zijn zoektocht naar een volledige definitie van *home* kwam hij meerdere overeenkomsten tegen in de definiëring van andere academici. Door zijn eigen bevindingen te combineren met de suggesties die Porteous en Smith (2001) doen in hun boek *Domicide: The Global Destruction of Home* kwam Duyvendak (2011) met een basis classificatie van “the elements of *home*”:

I Familiarity: ‘Knowing the place’

II Haven: secure, safe, comfortable, private and exclusive

Physical/material safety; mentally safe/predictable; place for retreat; relaxation; intimacy and domesticity.

III Heaven: public identity and exclusivity

A public place where one can collectively be, express and realize oneself; where one feels publicly free and independent. Home here embodies shared histories; a material and/or symbolic place with one’s own people and activities. (38)

Aan de hand van deze classificatie heb ik de enquêtevragen samengesteld die ik heb voorgelegd aan de leerlingen van 3 en 4 havo van het Rodenborch-College in Rosmalen. De enquêtevragen voor beide jaarlagen zijn te vinden in de bijlagen van dit onderzoek. In deze weergave is de indeling van Duyvendak (2011) duidelijk terug te zien. Naar de leerlingen is deze indeling niet gecommuniceerd, zij kwamen enkel in aanraking met de enquêtevragen. Ik heb ervoor gekozen om aan de enquêtevragen van 4 havo “aan het begin van 4 havo” toe te voegen. Deze keuze heb ik gemaakt omdat ik in dit onderzoek poog het verschil tussen motivatie van 3 en 4 havo te koppelen aan het verschil van gevoelens van *home*. De overgang van 3 naar 4 havo is hierbij cruciaal. Door de toevoeging “aan het begin van 4 havo” wordt de focus gelegd op dit moment. We zijn inmiddels alweer aan het einde van dit schooljaar en de leerlingen van 4 havo hebben al ruim de tijd gehad om zich aan te passen aan de nieuwe situatie die past bij 4 havo. Hen vragen naar hun gevoelens van *home* zonder de toevoeging “aan het begin van 4 havo” zou hierdoor een vertekend beeld kunnen geven aangezien de leerlingen zich nu wellicht meer thuis voelen op 4 havo dan zij deden aan het begin van het schooljaar. Idealiter zou deze enquête dan ook afgenomen moeten worden aan het begin van het schooljaar. Gezien dit niet in de mogelijkheden lag wordt deze bias op deze manier ondervangen. Afgezien van de toevoeging “aan het begin van 4 havo” zijn de enquêtevragen voor beide jaarlagen identiek zodat een vergelijking mogelijk is. De enquêtevragen zijn digitaal afgenomen bij de leerlingen tijdens een mentorles. Leerlingen moesten de stellingen beoordelen aan de hand van een 5-puntenschaal: zeer oneens, oneens, neutraal, eens, zeer eens. Aan de hand van de enquêtes geef ik antwoord op deelvragen b, c en d. De uitkomsten van de enquêtes geven een idee van de gevoelens van *home* die spelen bij de leerlingen van 3 en 4 havo en maken een vergelijking tussen beide jaarlagen mogelijk. Een weergave van de resultaten en de analyse van deze resultaten is te vinden in het hoofdstuk Onderzoeksresultaten. Verderstreckende conclusies betreft de

relatie tussen de gevoelens van *home* en motivatie van leerlingen zijn te lezen in het hoofdstuk Conclusies.

Ik heb een onderzoek met een kwantitatief karakter verkozen boven een kwalitatief onderzoek omdat ik naar aanleiding van dit onderzoek concrete aanbevelingen wil doen voor de onderwijspraktijk van het Rodenborch-College en een bijdrage wil leveren aan het oplossen van de '4 havo problematiek'. Hoewel gezien de complexiteit van het concept *home* een kwalitatief onderzoek niet zou misstaan heb ik gekozen voor een kwantitatieve insteek om de generaliseerbaarheid te vergroten. Door de geringe tijd voor het uitvoeren van dit onderzoek stelt een kwantitatieve onderzoeksmethode mij in de gelegenheid om mijn onderzoekspopulatie zo groot mogelijk te laten zijn. Daarnaast is er de overweging dat een enquête in tegenstelling tot een interview sociaal wenselijke antwoorden voorkomt. Door de anonimiteit van een enquête voelen leerlingen zich hoogstwaarschijnlijk veiliger om eerlijk aan te geven of zij zich wel of niet thuis voelen op het Rodenborch-College.

Om tot een antwoord te komen op de hoofdvraag en deelvragen van dit onderzoek heb ik naast het afnemen enquêtes een literatuurstudie gedaan naar *home* en de wijze waarop dit concept in relatie kan worden gebracht met motivatie onder middelbare scholieren. In het theoretisch kader van dit onderzoek geef ik daarmee antwoord op deelvraag a. Met behulp van de literatuurstudie en de resultaten van de ingevulde enquête geef ik antwoord op de hoofdvraag van dit onderzoek: welk effect hebben gevoelens van *home* op de motivatie van leerlingen van 3 en 4 Havo op het Rodenborch-College in Rosmalen?

Onderzoekspopulatie

Dit onderzoek heeft plaatsgevonden op het Rodenborch-College in Rosmalen in het schooljaar 2015-2016. De beoogde onderzoekspopulatie bestaat uit de 3 en 4 havo leerlingen van deze middelbare school. De jaarlaag 3 havo bestaat uit 110 leerlingen. De jaarlaag 4 havo telt 124 leerlingen. Het aantal deelnemers aan het invullen van de enquête bestond niet uit de totale beoogde onderzoekspopulatie. In totaal hebben 54 leerlingen van 3 havo de enquête over *home* ingevuld, deze groep bestond uit 31 jongens en 23 meisjes. In 4 havo vulde 72 leerlingen de enquête in, 36 jongens en 36 meisjes.

Beperkingen van het onderzoek

De beperking van dit onderzoek ligt vooral in de operationalisering van *home*. De classificatie van de basiselementen van Duyvendak (2011) biedt een degelijk raamwerk voor het onderzoeken van *home*. Echter is deze methode niet waterdicht. Ondanks dat het aanknopingspunten biedt blijft onderzoek naar een gevoel abstract. Zoals ook in het theoretisch kader is te lezen kan *home* veel verschillende invullingen krijgen. Dit geldt tevens voor begrippen die ik in mijn enquêtes heb gebruikt om grip te krijgen op *home*. 'Ik voel me op mijn gemak', 'ik voel me veilig', 'ik voel me prettig bij', 'ik ben trots', stuk voor stuk gaat het over een gevoel en kan het door elke individuele leerling anders gevoeld worden. Dit gegeven zet veel spanning op de betrouwbaarheid en validiteit van dit onderzoek. Het is nooit helemaal zeker of je telkens hetzelfde meet bij het afnemen van de enquête en of je daadwerkelijk aan het meten bent wat je wilt meten.

Onderzoeksresultaten

Dit hoofdstuk is een weergave van de uitkomsten van de enquête thuisgevoel afgenomen bij de leerlingen van 3 en 4 havo van het Rodenborch-College. De enquêtevragen en een volledige weergave van de resultaten is te vinden in de bijlage van dit onderzoek. Dit hoofdstuk bestaat uit drie paragrafen: *familiarity*, *haven* en *heaven*. Dit is een afgeleide van de classificatie van Duyvendak (2011) voor het concept *home*. *Familiarity*, *haven* en *heaven* bouwen op elkaar. *Familiarity* is de voorwaarde voor *haven*, en *haven* is dit vervolgens weer voor *heaven*. Op dit gegeven is in het theoretisch kader van dit onderzoek verder ingegaan.

Familiarity

De resultaten van de afgenomen enquêtes suggereren dat aan de eerste voorwaarde voor gevoelens van *home*, *familiarity*, bij de meeste leerlingen van 3 havo wordt voldaan. 77.8 procent van hen zegt het 'zeer eens' te zijn met de stelling 'ik weet de weg op school' en 83.3 procent kent al zijn klasgenoten bij naam. De leerlingen zijn minder eenduidig bij de stellingen 'ik weet bij wie ik op school terecht kan als ik problemen heb' en 'ik weet waar ik een docent kan vinden als ik hem of haar nodig heb'. Bij de eerste stelling zegt 37.5 procent van de leerlingen het eens te zijn met de stelling. 38.9 procent is het eens met de tweede stelling. Ook bij stellingen over de vraag of zij weten wat ze kunnen verwachten van hun docenten en hun klasgenoten beantwoorden de meeste leerlingen niet met 'zeer eens' maar met 'eens'. 48.2 procent van de leerlingen antwoordt 'eens' op de stelling 'ik weet welk gedrag ik van mijn docenten kan verwachten tijdens de les' en 55.6 procent antwoordt hetzelfde op de stelling 'ik weet wat ik van mijn klasgenoten kan verwachten'.

Ten opzichte van de leerlingen van 3 havo wijzen de uitkomsten van de enquêtes erop dat aan er aan het begin van 4 havo in mindere mate aan de basisvoorwaarden voor gevoelens van *home* werd voldaan. De 4 havo leerlingen leken minder *familiarity* te voelen aan het begin van 4 havo dan de leerlingen van 3 havo voelen aan het einde van het schooljaar. Weinig leerlingen kende aan het begin van het schooljaar de namen van klasgenoten. 29.2 procent antwoordt 'oneens' op de stelling 'aan het begin van 4 havo kende ik mijn klasgenoten bij naam'. Ook wisten de leerlingen minder goed welk gedrag zij van hun docenten en klasgenoten konden verwachten. Op de stelling 'aan het begin van 4 havo wist ik welk gedrag ik van mijn docenten kon verwachten' antwoordt 37.5 procent van de 4 havo leerlingen 'eens' en 34.7 procent 'neutraal'. Hun klasgenoten konden ze nog lastiger inschatten. De helft van de leerlingen geeft aan het 'oneens' of 'zeer oneens' te zijn met de stelling 'aan het begin van 4 havo wist ik wat ik van mijn klasgenoten kon verwachten'. Op de stelling over de weg weten op school en weten bij wie je terecht kunt bij problemen antwoorden leerlingen van 3 en 4 havo nagenoeg hetzelfde. Leerlingen van 4 havo lijken iets minder goed te weten waar ze een docent kunnen vinden als dit nodig is.

Haven

De leerlingen van 3 havo zijn over de stellingen behorende bij de categorie *haven* minder uitgesproken dan bij *familiarity*. Zo antwoordt het grootste gedeelte van de leerlingen 'neutraal' bij de volgende stellingen: 'ik durf alles te zeggen op school' 35.2 procent, 'ik durf alles te zeggen tijdens de les' 35.2 procent, 'ik voel me prettig bij de docenten op school' 55.6 procent, 'ik heb een persoonlijke band met veel van mijn docenten' 48.2 procent. Over het algemeen voelen de 3 havo leerlingen zich veilig en op hun gemak op het Rodenborch-College en in de les. Op de stelling 'ik voel me veilig op school' antwoordt 33.4 procent 'zeer eens' en 40.7 procent 'eens'. 'Ik voel me op mijn gemak op school' wordt door 29.6 procent van de leerlingen met 'zeer eens' beantwoordt en door 46.3 procent met 'eens'. Met betrekking tot de lessen is eenzelfde tendens te zien. 'Ik voel me veilig tijdens de les' wordt door 59.3 procent van de leerlingen met 'eens' beantwoordt en de helft van de leerlingen voelt zich op zijn gemak tijdens de lessen. Waar de uitkomst van de enquêtes hintten dat veel leerlingen een middelmatige relatie hebben met hun docenten wordt er positiever geantwoord op stellingen betreft de relaties met klasgenoten en de mentor. Praktisch alle leerlingen geven aan vrienden te hebben op school en in de klas, veel van de leerlingen hebben mensen op school aan wie ze alles kunnen vertellen. Ook voelen ze zich op hun gemak bij hun klasgenoten. 38.9 procent van de 3 havo leerlingen antwoordt 'zeer eens' op de stelling 'ik voel me op mijn gemak bij mijn klasgenoten' en 40.7 procent antwoordt 'eens'. 'Ik voel me op mijn gemak bij mijn mentor wordt door 14.8 procent van de 3 havo leerlingen negatief beantwoordt.

Net als de leerlingen van 3 havo geven de leerlingen van 4 havo aan dat zij zich aan het begin van 4 havo veilig en op hun gemak voelde op het Rodenborch en in het klaslokaal. Echter valt hierbij op dat de antwoorden van 4 havo minder stellig zijn dan die van 3 havo. Waar de leerlingen in beide jaarlagen zich ongeveer even veilig lijken te voelen, voelt de 4 havo leerling zich minder op zijn gemak op school. Waar 29.6 procent van de 3 havo leerlingen de stelling 'ik voel mij op mijn gemak op school' beantwoordt met 'zeer eens' en 46.3 procent met 'eens' wordt dezelfde stelling door 4 havo negatiever beantwoordt. 20.8 procent is het 'zeer eens' met deze stelling, 40.3 procent zegt het 'eens' te zijn en 23.6 procent beantwoordt deze stelling met 'neutraal'. In de les voelt de 4 havo leerling zich minder veilig en op zijn gemak dan de 3 havo leerling. Op de stelling 'ik voel me veilig tijdens de les' antwoordt 81.9 procent van de leerlingen 'zeer eens' of 'eens' ten opzichte van 87.1 procent van de 3 havo leerlingen. Waar 66.7 procent van de 4 havo leerlingen 'zeer eens' of 'eens' antwoordt op de stelling 'aan het begin van 4 voelde ik me op mijn gemak tijdens de les' is dit bij 3 havo 70.4 procent. Net als de leerlingen 3 havo antwoordt het gros van de 4 havo leerlingen 'neutraal' op de volgende stellingen: 'aan het begin van 4 havo durfde ik alles te zeggen op school' 36.11 procent, 'aan het begin van 4 havo durfde ik alles te zeggen tijdens de les' 47.2 procent, 'aan het begin van 4 havo voelde ik me prettig bij de docenten op school' 45.8 procent en 'aan het begin van 4 havo had ik een persoonlijke band met veel van mijn docenten' 40.3 procent. Opvallend hierbij is wel dat op de stelling 'ik durf alles te zeggen tijdens de les' 53.7 procent van de 3 havo 'zeer eens' of 'eens' antwoordt tegenover 29.8 procent van de 4 havo leerlingen. Ook lijken de leerlingen in 4 havo in mindere mate een persoonlijke band te hebben met hun docenten. Waar 35.2 procent van de 3 havo leerlingen de stelling 'ik heb een persoonlijke band met veel van mijn docenten' met 'oneens' of 'zeer oneens' beantwoordt, geeft 45.8 procent van de 4 havo leerlingen hetzelfde antwoord. Wanneer we de uitkomsten van de enquêtes met elkaar vergelijken zien we dat de leerlingen aan het begin van 4 havo net als de leerlingen van 3 havo veel

vrienden hadden op school en mensen hadden waar ze alles aan konden vertellen. Ook de band met de mentor lijkt in 4 havo nagenoeg gelijk aan die in 3 havo. Dat gezegd, zien we wel een groot verschil in de manier waarop de leerlingen zich verhouden tot hun eigen klasgenoten. Van de 3 havo leerlingen antwoordt 79.6 procent 'zeer eens' of 'eens' op de stelling 'ik voel me op mijn gemak bij mijn klasgenoten', in 4 havo is dit 55.6 procent. Ook lijken de 4 havo leerlingen in vergelijking met de leerlingen in 3 havo minder vrienden in hun klas te hebben aan het begin van het schooljaar. Op de stelling 'ik heb vrienden in mijn klas' antwoordt 90.7 procent van de 3 havo leerlingen met 'zeer eens' of 'eens', in 4 havo is dit 70.8 procent. Over het algemeen genomen is het Rodenborch-College voor de leerlingen in het begin van 4 havo minder een *haven* dan de voor de leerlingen in 3 havo. Dit lijkt vooral te komen door het verminderen van de band met klasgenoten en docenten. Minder dan in 3 havo ervaren de leerlingen aan het begin van 4 havo een relatie met deze groepen.

Heaven

Over het algemeen genomen voelen de leerlingen van 3 havo zich thuis op het Rodenborch-College. Ze hebben het gevoel dat ze zichzelf kunnen zijn, dat ze geaccepteerd worden en dat ze de vrijheid hebben zich te ontwikkelen. 63 procent antwoordt 'zeer eens' of 'eens' op de stelling 'ik voel me thuis op het Rodenborch-College'. 63 procent van de leerlingen geeft hetzelfde antwoord op 'ik heb het gevoel dat ik helemaal mijzelf kan zijn op het Rodenborch-College'. 79.6 procent van de 3 havo leerlingen zegt zich geaccepteerd te voelen op school en 61.1 procent van de leerlingen antwoordt 'zeer eens' of 'eens' op de stelling 'ik voel op het Rodenborch-College de vrijheid om mijzelf te ontwikkelen'. Naast de antwoorden 'zeer eens' en 'eens' wordt er bij alle stellingen relatief vaak 'neutraal' geantwoord. Dit is nog sterker het geval bij de stellingen 'Ik ben trots op het Rodenborch-College', 'ik zit liever op het Rodenborch-College dan op een andere middelbare school' en 'ik denk dat ik het Rodenborch-College ga missen wanneer ik van school ga'. Op de eerste stelling antwoordt 38.9 procent van de leerlingen 'neutraal', bij de tweede stelling is dit 31.5 procent en bij de laatste stelling 44.4 procent.

Vergeleken met de leerlingen van 3 havo voelde de leerlingen van 4 havo zich minder thuis op het Rodenborch-College. Ook hadden ze minder het gevoel dat zij zichzelf konden zijn, dat ze zich geaccepteerd voelde en de vrijheid voelde om zich te ontwikkelen. Waar 62.9 procent van de 3 havo leerlingen met 'zeer eens' of 'eens' antwoordt op de stelling 'ik voel me thuis op het Rodenborch-College' antwoordt in 4 havo 58.3 procent positief. Op de stelling 'ik heb het gevoel dat ik helemaal mijzelf kan zijn op het Rodenborch-College' antwoordt 62.9 procent van de 3 havo leerlingen met 'zeer eens' of 'eens' tegenover 48.6 procent van de 4 havo leerlingen. De stelling 'ik heb het gevoel dat ik geaccepteerd word op het Rodenborch-College' antwoordt 79.6 procent van 3 havo positief en 62.5 procent van 4 havo. Ook bij de stelling 'ik voel op het Rodenborch-College de vrijheid om mijzelf te ontwikkelen' zien we eenzelfde tendens. 61.1 procent van de 3 havo leerlingen antwoordt 'zeer eens' of 'eens' tegenover 41.7 procent van de 4 havo leerlingen. Naast de positieve antwoorden zien we bij alle stellingen vaak het antwoord 'neutraal' en wordt er meer dan in 3 havo negatief geantwoord op de stellingen. Naast deze stellingen was de 4 havo leerling aan het begin van het schooljaar beduidend minder trots op het Rodenborch-College dan de 3 havo leerling. Waar in 3 havo 42.6 procent van de leerlingen positief antwoordt op de stelling 'ik ben trots op het Rodenborch-College' is dit in 4 havo 11.1 procent. Hetzelfde zien we bij de stellingen 'ik zit liever op het Rodenborch-College dan op een andere middelbare school' en 'ik denk dat ik het Rodenborch-College ga missen wanneer ik van school ga'. De

eerste stelling wordt door 13 procent van de 3 havo leerlingen negatief beantwoord, 30.6 procent van de 4 havo leerlingen antwoordt 'oneens' of 'zeer oneens' op deze stelling. 29.6 procent van 3 havo geeft aan het Rodenborch-College niet of helemaal niet te gaan missen. Bij 4 havo ligt dit percentage hoger. 48.6 procent van 4 havo zegt het Rodenborch-College niet te gaan missen wanneer zij van school gaan. Gezien het verschil in uitkomsten van de enquêtes die afgenomen zijn bij 3 en 4 havo kunnen we stellen dat het Rodenborch-College voor de leerlingen van 4 havo in veel mindere mate een *haven* is dan voor de leerlingen van 3 havo. We zagen bij de categorie *haven* al een verschil tussen de twee jaarlagen maar bij *haven* lijkt dit nog sterker het geval. De 4 havo leerlingen lijken veel minder dan in 3 havo een band te voelen met hun school.

Conclusies

Met de overgang van 3 naar 4 havo krijgen middelbare scholieren te maken met een hele reeks aan veranderingen. Op het Rodenborch-College zorgt deze overgang voor problemen. Leerlingen scoren in 4 havo beduidend lager dan zij deden in 3 havo en ook hun motivatie zakt met de overgang naar het nieuwe schooljaar. In dit onderzoek wordt de relatie gelegd tussen de motivatie en gevoelens van *home* van leerlingen. De hoofdvraag die ik in dit onderzoek beantwoord is dan ook de volgende: Welk effect hebben gevoelens van *home* op de motivatie van leerlingen van 3 en 4 Havo op het Rodenborch-College in Rosmalen?

Home is in dit onderzoek geoperationaliseerd aan de hand van de 'elements of *home*' van Duyvendak (2011): *familiarity*, *haven* en *heaven*. Deze classificatie kunnen we vergelijken met de Piramide van Maslow. *Familiarity* is de voorwaarde voor *haven* en *haven* is op zijn beurt de voorwaarde voor *heaven*. Bij zowel de leerlingen van 3 als 4 havo is er sprake van *familiarity* in relatie tot het Rodenborch. Leerlingen weten de weg op school en weten bij wie ze terecht kunnen wanneer ze problemen hebben. Toch lijkt de mate van *familiarity* hoger bij de 3 havo leerling. Waar de 3 havo leerling weet wat hij kan verwachten van zijn docenten en klasgenoten is dit voor de 4 havo leerling onduidelijker. Ook kent de 3 havo leerling zijn klasgenoten bij naam en is dit bij de 4 havo leerling minder vanzelfsprekend. In de categorie *haven* geven zowel de 3 havo leerlingen als 4 havo leerlingen aan zich veilig en op hun gemak te voelen op het Rodenborch-College. Echter is de 4 havo leerling hierover minder stellig. Gekeken naar de resultaten fungeert het Rodenborch voor de 4 havo leerling minder als *haven* dan voor de 3 havo leerling. Dit lijkt vooral terug te voeren naar de relatie met de docenten en klasgenoten. De 4 havo leerlingen hebben minder een relatie met hun docenten en klasgenoten dan de 3 havo leerlingen. Het verschil tussen 3 en 4 havo wordt nog duidelijker op het gebied *heaven*. Waar we op veel punten mogen stellen dat het Rodenborch-College voor de 3 havo leerling een *heaven* is, mogen we dit onder geen geval zeggen over de 4 havo leerling. Minder dan de 3 havo leerling voelt de 4 havo leerling zich thuis op school. Over het algemeen genomen voelen zij zich minder geaccepteerd, minder vrij om zich te ontwikkelen en hadden zij minder het gevoel dat zij zichzelf konden zijn. In de band met hun school is het verschil tussen de twee jaarlagen nog duidelijker. Waar een groot gedeelte van de 3 havo leerlingen zegt trots te zijn op het Rodenborch-College is dit in 4 havo maar een goede tien procent.

Concluderend kunnen we stellen dat de 4 havo leerlingen minder gevoelens van *home* hebben in relatie tot het Rodenborch-College dan de 3 havo leerlingen. Dit zou een goede verklaring zijn voor het verschil in motivatie tussen de beide jaarlagen. In de classificatie van *home* die is gebruikt in dit onderzoek huizen de drie elementen van motivatie van Deci en Ryan (2000). De 4 havo leerling voelt zich minder vrij om zichzelf te ontwikkelen, en dus minder competent. Heeft minder het gevoel zichzelf te kunnen zijn en is dus minder autonoom. En ook aan de relatie schort het bij de 4 havo leerling meer dan bij de 3 havo leerling. De 4 havo leerling geeft aan minder een relatie te hebben met zijn docenten en klasgenoten. Samenvattend voelt de 4 havo leerling zich minder thuis op het Rodenborch-College. Wanneer je je ergens niet thuis voelt wordt het lastiger om alles uit je leerproces te halen.

Discussie en aanbevelingen

Dit onderzoek geeft veel aanknopingspunten voor de stelling dat de leerlingen van 4 havo minder presteren en minder motivatie hebben dan leerlingen in 3 havo omdat er bij hen minder sprake is van gevoelens van *home* in relatie tot hun school. Hoewel de verschillen tussen beide jaarlagen die naar voren komen in dit onderzoek opvallend zijn is een dergelijke stelling te voorbarig. Hiervoor zijn meerdere redenen te bedenken. Ten eerste is er de moeilijkheid van het operationaliseren van *home*, zoals al eerder vernoemd in de methode van dit onderzoek. Hoewel de classificatie van Duyvendak (2011) goede handvaten biedt voor onderzoek naar dit concept blijft de vraag of *home* zich wel laat operationaliseren. *Home* bestaat uit veel gemeenschappelijke elementen maar heeft toch ook zeker een hoogst individueel component. Het gaat om een gevoel en ik vraag mij hard op af of een gevoel zich wel laat vangen in een onderzoek, kwantitatief al dan niet kwalitatief. Het interpreteren van gevoel is afhankelijk van kaders. Om generaliserende uitspraken te doen over gevoel zouden er dus ook zoiets moeten zijn als algemene kaders van waaruit men kan interpreteren. Dergelijke kaders bestaan niet.

Een tweede zo niet belangrijkere kanttekening die bij dit onderzoek geplaatst moet worden is de causaliteit van de slechte prestaties van 4 havo en gevoelens van *home*. De tegenvallende prestaties zouden naast aan het gebrek van gevoelens van *home* ook aan andere factoren toegeschreven kunnen worden. Het verschil in prestatie tussen beide jaarlagen zou bijvoorbeeld kunnen liggen aan het verschil van moeilijkheidsgraad en hoeveelheid van de lesstof, het zou kunnen liggen aan te laconieke houding van de onderbouwdocenten of aan een gebrek van discipline en zelfstandigheid bij de leerlingen. Ook zou het zou zelfs toegeschreven kunnen worden aan te weinig begeleiding bij de overgang tussen onder – en bovenbouw. Al deze factoren maken dat het trekken van een eenduidige conclusie uit dit onderzoek onmogelijk is. De havo-problematiek is hoogstwaarschijnlijk een gevolg van de combinatie van meerdere elementen waaronder het gevoel van *home*.

Ondanks dat er geen harde conclusies getrokken mogen worden uit dit onderzoek biedt het wel aanleidingen voor aanbevelingen aan de schoolleiding. In het nieuwe schoolplan geven zij aan hun pijlen te willen richten op kwalificatie, socialisatie en subjectivering. Voor de peiler kwalificatie geeft dit onderzoek geen aanleiding tot aanbevelingen. Voor socialisatie en subjectivering is dit wel het geval. Wanneer het Rodenborch-College een constructieve bijdrage wil leveren aan de socialisatie van leerlingen moeten zij meer inzetten op de relatie tussen leerlingen en leerlingen en leerlingen en docenten. Het lijkt de leerlingen van 4 havo te ontbreken aan een relatie met hun klasgenoten en docenten. Door in te zetten op het verbeteren van deze relatie zou dit een verbetering kunnen betekenen van de motivatie en prestaties van deze leerlingen en zouden zij actief in aanraking komen met socialisatie. Socialisatie gaat over het functioneren binnen onze maatschappij en de school kan dienen als een mini-maatschappij waarbinnen leerlingen mogen experimenteren. Daarnaast moet erbij de 4 havo leerlingen meer aandacht zijn voor subjectivering. De leerlingen durven zich niet te laten horen en hebben niet het gevoel dat zij de vrijheid hebben zich te ontwikkelen. Door meer het accent te leggen op de school als *home*, door de leerlingen zich meer thuis te laten voelen op het Rodenborch zal dit automatisch ruimte bieden voor subjectivering binnen het onderwijs.

Literatuurlijst

- Berger, J. (1984). *And Our Faces, My Heart, Brief as Photos*. Londen: Writers & Readers.
- Biesta, G. (2015). Het prachtige risico van onderwijs. Phronese.
- Buitelaar, M. en Stock, F. (2010) Making *Homes* in Turbulent Times: Moroccan-Dutch Muslims Contesting Dominant Discourses of Belonging. In H. Moghissi en H. Ghorashi (Red.), *Muslim Diaspora in the West. Negotiating Gender, Home and Belonging* (163-179). Farnham: Ashgate Publishing Company.
- Boer, M. de, Goris, M. en Noordink, H. (2003). Van 3 naar 4. Een nadere beschouwing van de aansluiting tussen leerjaar 3 h/v en tweede fase. Enschede: SLO.
- Dawson, A. en Rapport, N. (1998). The Topic and the Book. In A. Dawson en N. Rapport (Red.), *Migrants of Identity. Perceptions of Home in a World of Movement* (pp. 3-17). Oxford: Berg.
- Deci, E.L., & Ryan, R.M. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78.
- Duyvendak, J.W. (2011). *The Politics of Home. Belonging and Nostalgia in Western Europe and the United States*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Ebbens, S. en Ettekoven, S. (2013). *Effectief leren. Basisboek*. Groningen: Noordhoff Uitgevers bv.
- Salm, H. (2008). In de vierde van de havo gaat het mis. *De Trouw*. Geraadpleegd op 10-06-2016: <http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/article/detail/1635246/2008/01/15/In-de-vierde-van-de-havo-gaat-het-mis.dhtml>
- Vermaas, J. en Linden, R. van der (2007). *Beter inspelen op havo-leerlingen*. Tilburg: IVA.

Bijlagen

Enquête vragen 3 havo

I Familiarity

Ik weet de weg op school.

Ik weet bij wie ik op school terecht kan als ik problemen heb.

Ik weet waar ik een docent kan vinden als ik hem of haar nodig heb.

Ik weet welk gedrag ik van mijn docenten kan verwachten tijdens de les.

Ik ken mijn klasgenoten bij naam.

Ik weet wat ik van mijn klasgenoten kan verwachten.

II Haven

Ik voel me veilig op school.

Ik voel me op mijn gemak op school.

Ik durf alles te zeggen op school.

Ik heb mensen op school aan wie ik alles kan vertellen.

Ik heb vrienden op school.

Ik voel me veilig tijdens de les.

Ik voel me op mijn gemak tijdens de les.

Ik durf alles te zeggen tijdens de les.

Ik voel me prettig bij de docenten op school.

Ik voel me op mijn gemak bij mijn mentor.

Ik heb een persoonlijke band met veel van mijn docenten.

Ik voel me op mijn gemak bij mijn klasgenoten.

Ik heb vrienden in mijn klas.

III Heaven

Ik voel me thuis op het Rodenborch-College.

Ik ben trots op het Rodenborch-College.

Ik heb het gevoel dat ik helemaal mijzelf kan zijn op het Rodenborch-College.

Ik heb het gevoel dat ik word geaccepteerd op het Rodenborch-College.

Ik voel op het Rodenborch-College de vrijheid om mijzelf te ontwikkelen.

Ik zit liever op het Rodenborch-College dan op een andere middelbare school.

Ik denk dat ik het Rodenborch-College ga missen wanneer ik van school ga.

Enquêtevragen 4 havo

I Familiarity

Aan het begin van 4 havo wist ik de weg op school.

Aan het begin van 4 havo wist ik bij wie ik op school terecht kon als ik problemen had.

Aan het begin van 4 havo wist ik waar ik een docent kon vinden als ik hem of haar nodig had.

Aan het begin van 4 havo wist ik welk gedrag ik van mijn docenten kon verwachten tijdens de les.

Aan het begin van 4 havo kende ik mijn klasgenoten bij naam.

Aan het begin van 4 havo wist ik wat ik van mijn klasgenoten kon verwachten.

II Haven

Aan het begin van 4 havo voelde ik me veilig op school.

Aan het begin van 4 havo voelde ik me op mijn gemak op school.

Aan het begin van 4 havo durfde ik alles te zeggen op school.

Aan het begin van 4 havo had ik mensen op school aan wie ik alles kon vertellen.

Aan het begin van 4 havo had ik vrienden op school.

Aan het begin van 4 havo voelde ik me veilig tijdens de les.

Aan het begin van 4 havo voelde ik me op mijn gemak tijdens de les.

Aan het begin van 4 havo durfde ik alles te zeggen tijdens de les.

Aan het begin van 4 havo voelde ik me prettig bij de docenten op school.

Aan het begin van 4 havo voelde ik me op mijn gemak bij mijn mentor.

Aan het begin van 4 havo had ik een persoonlijke band met veel van mijn docenten.

Aan het begin van 4 havo voelde ik me op mijn gemak bij mijn klasgenoten.

Aan het begin van 4 havo had ik vrienden in mijn klas.

III Heaven

Aan het begin van 4 havo voelde ik me thuis op het Rodenborch-College.

Aan het begin van 4 havo was ik trots op het Rodenborch-College.

Aan het begin van 4 havo had ik het gevoel dat ik helemaal mijzelf kon zijn op het Rodenborch-College.

Aan het begin van 4 havo had ik het gevoel dat ik werd geaccepteerd op het Rodenborch-College.

Aan het begin van 4 havo voelde ik op het Rodenborch-College de vrijheid om mijzelf te ontwikkelen.

Aan het begin van 4 havo zat ik liever op het Rodenborch-College dan op een andere middelbare school.

Aan het begin van 4 havo dacht ik dat ik het Rodenborch-College ga missen wanneer ik van school ga.

Resultaten enquête thuisgevoel 3 havo

Ik weet de weg op school.

Zeer eens		42 (77.78 %)
Eens		8 (14.81 %)
Neutraal		3 (5.56 %)
Oneens		0 (0 %)
Zeer oneens		1 (1.85 %)
		n = 54 # 54

Ik weet bij wie ik op school terecht kan als ik problemen heb.

Zeer eens		12 (22.22 %)
Eens		20 (37.04 %)
Neutraal		18 (33.33 %)
Oneens		2 (3.7 %)
Zeer oneens		2 (3.7 %)
		n = 54 # 54

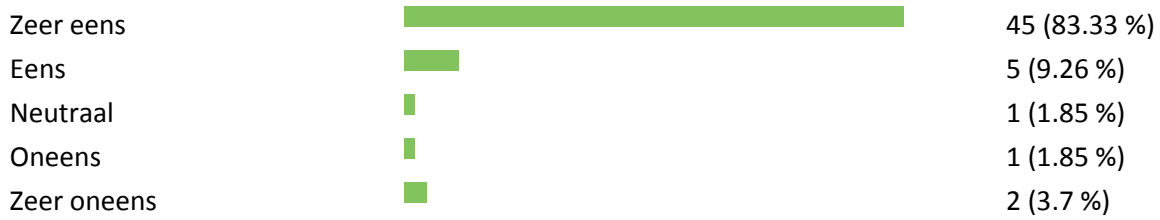
Ik weet waar ik een docent kan vinden als ik hem of haar nodig heb.

Zeer eens		7 (12.96 %)
Eens		21 (38.89 %)
Neutraal		16 (29.63 %)
Oneens		8 (14.81 %)
Zeer oneens		2 (3.7 %)
		n = 54 # 54

Ik weet welk gedrag ik van mijn docenten kan verwachten tijdens de les.

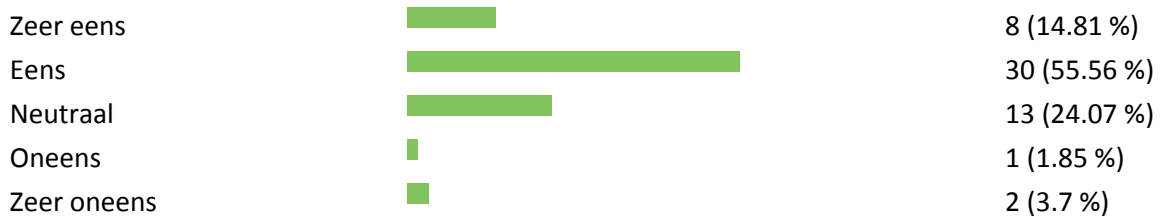
Zeer eens		8 (14.81 %)
Eens		26 (48.15 %)
Neutraal		19 (35.19 %)
Oneens		0 (0 %)
Zeer oneens		1 (1.85 %)
		n = 54 # 54

Ik ken mijn klasgenoten bij naam.



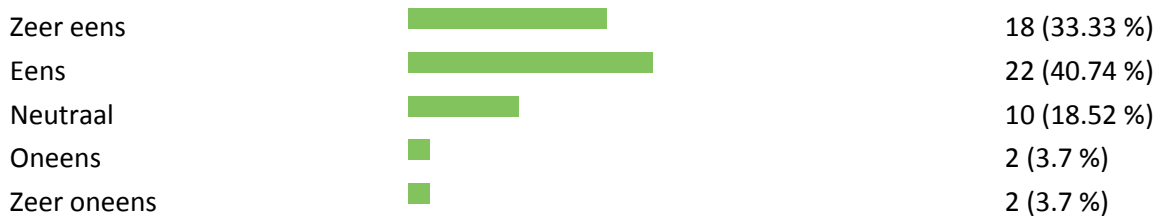
n = 54
54

Ik weet wat ik van mijn klasgenoten kan verwachten.



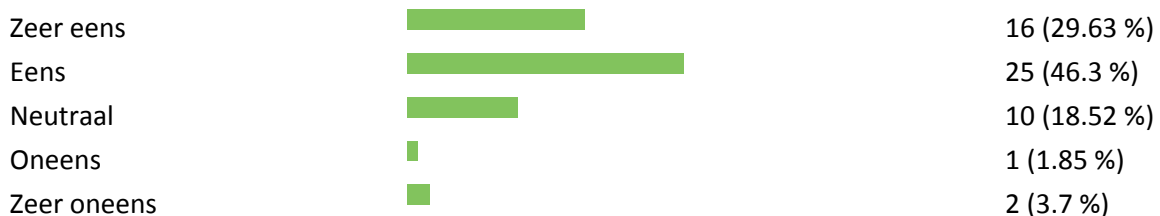
n = 54
54

Ik voel me veilig op school.



n = 54
54

Ik voel me op mijn gemak op school.



n = 54
54

Ik durf alles te zeggen op school.

Zeer eens		10 (18.52 %)
Eens		18 (33.33 %)
Neutraal		19 (35.19 %)
Oneens		4 (7.41 %)
Zeer oneens		3 (5.56 %)

n = 54
54

Ik heb mensen op school aan wie ik alles kan vertellen.

Zeer eens		18 (33.33 %)
Eens		19 (35.19 %)
Neutraal		13 (24.07 %)
Oneens		0 (0 %)
Zeer oneens		4 (7.41 %)

n = 54
54

Ik heb vrienden op school.

Zeer eens		39 (72.22 %)
Eens		12 (22.22 %)
Neutraal		2 (3.7 %)
Oneens		0 (0 %)
Zeer oneens		1 (1.85 %)

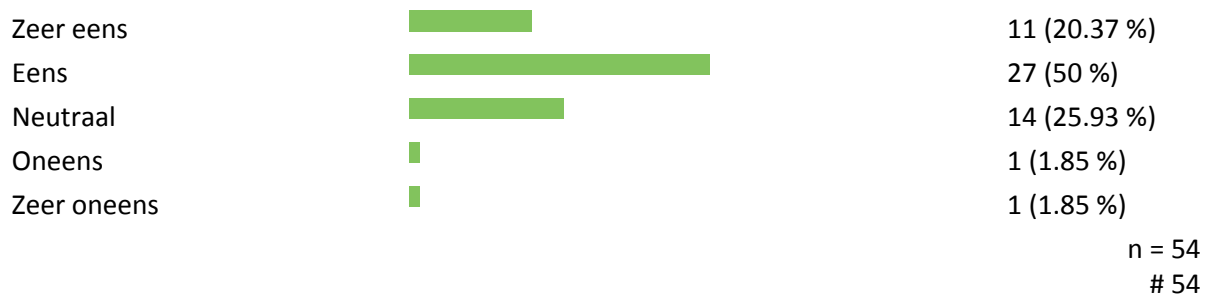
n = 54
54

Ik voel me veilig tijdens de les.

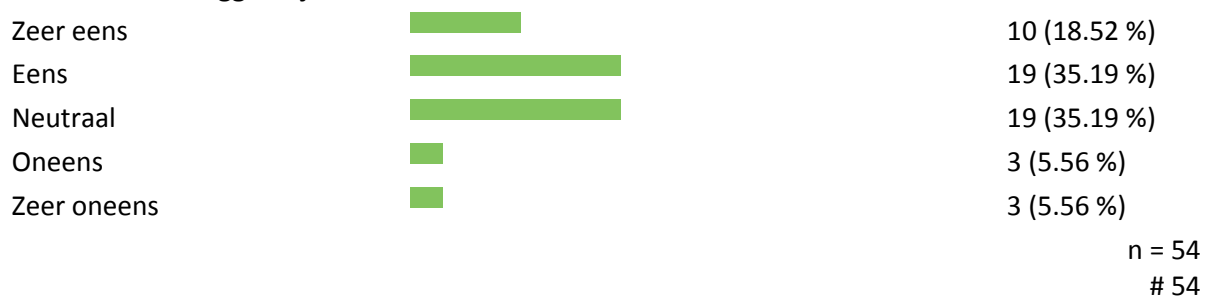
Zeer eens		15 (27.78 %)
Eens		32 (59.26 %)
Neutraal		6 (11.11 %)
Oneens		0 (0 %)
Zeer oneens		1 (1.85 %)

n = 54
54

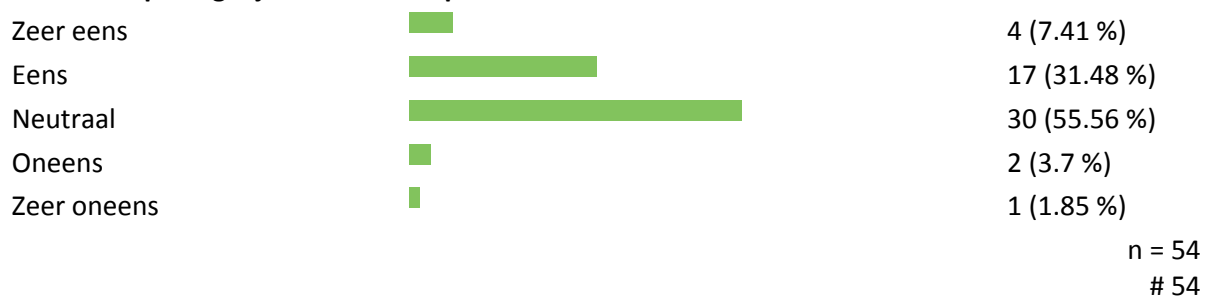
Ik voel me op mijn gemak tijdens de les.



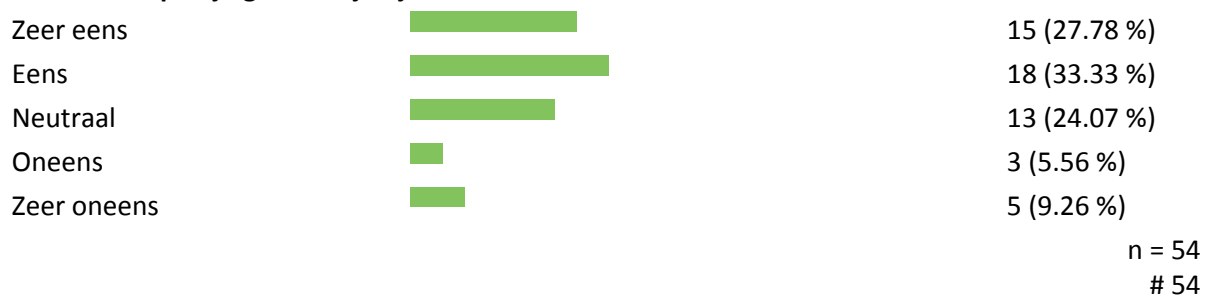
Ik durf alles te zeggen tijdens de les.



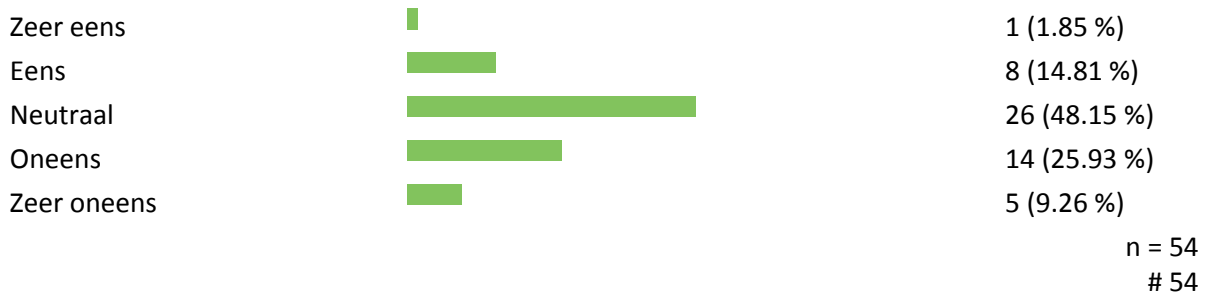
Ik voel me prettig bij de docenten op school.



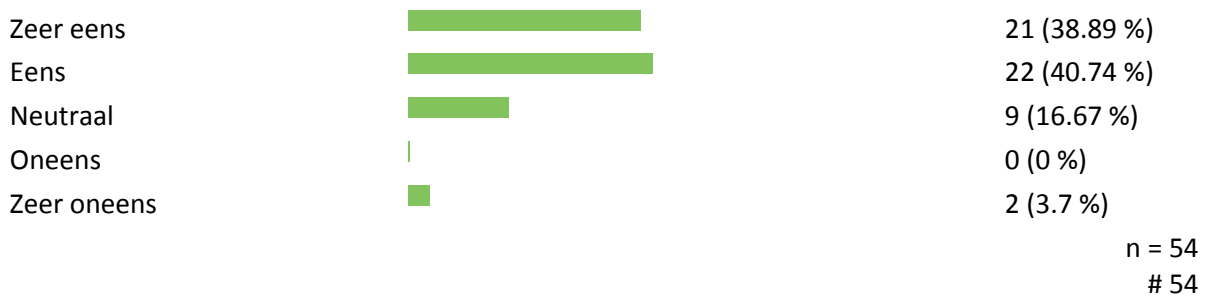
Ik voel me op mijn gemak bij mijn mentor.



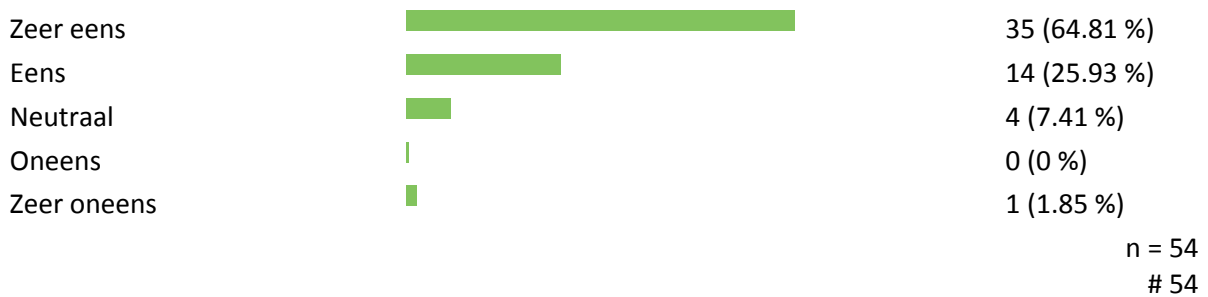
Ik heb een persoonlijke band met veel van mijn docenten.



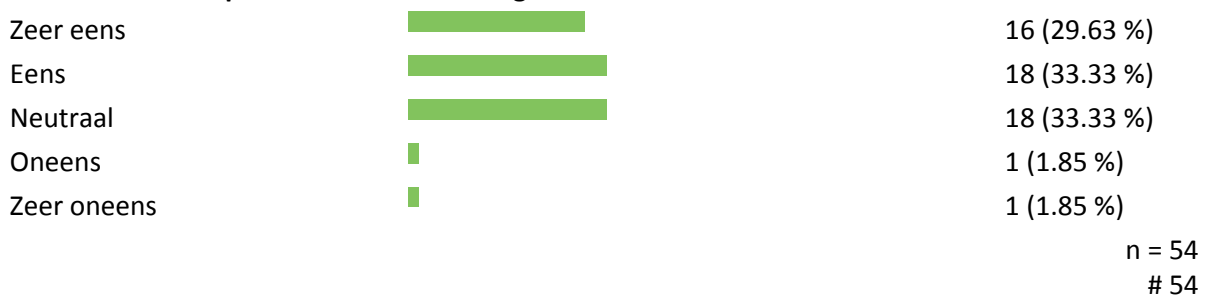
Ik voel me op mijn gemak bij mijn klasgenoten.



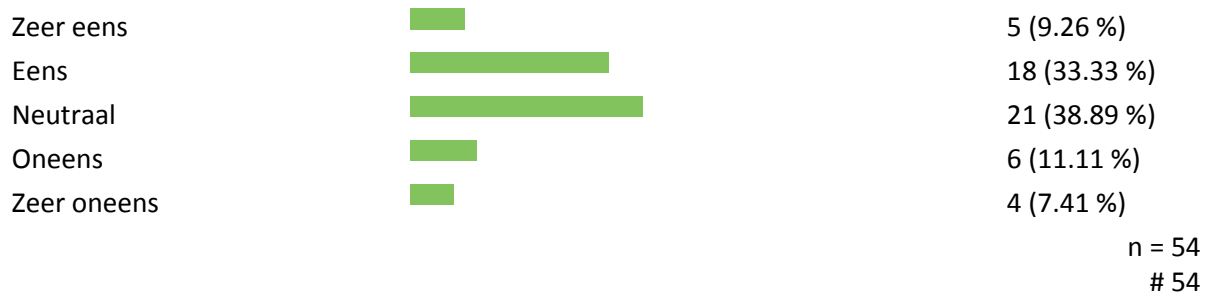
Ik heb vrienden in mijn klas.



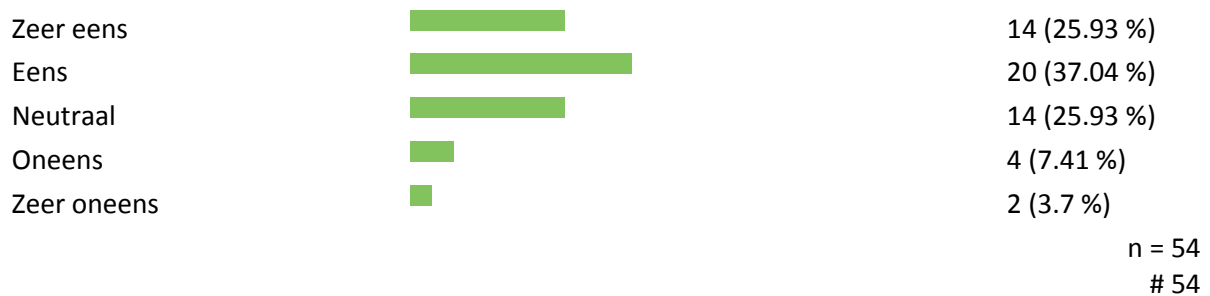
Ik voel me thuis op het Rodenborch-College.



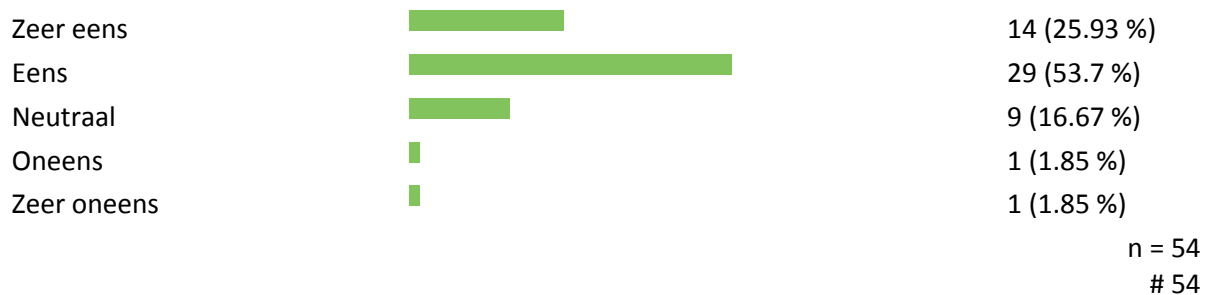
Ik ben trots op het Rodenborch-College.



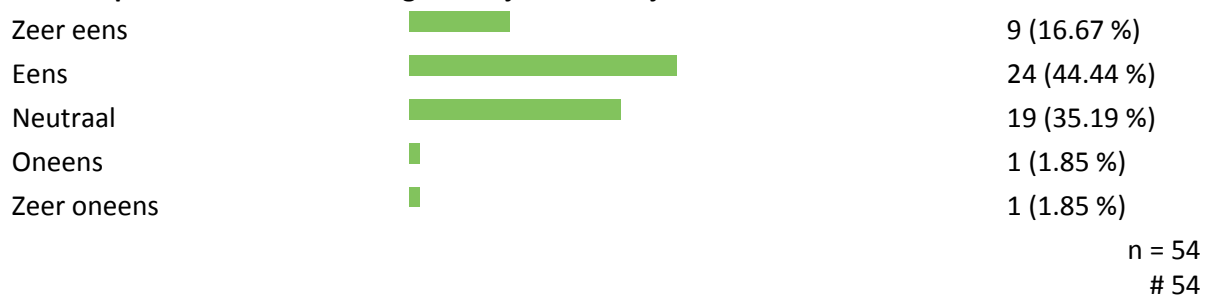
Ik heb het gevoel dat ik helemaal mijzelf kan zijn op het Rodenborch-College...



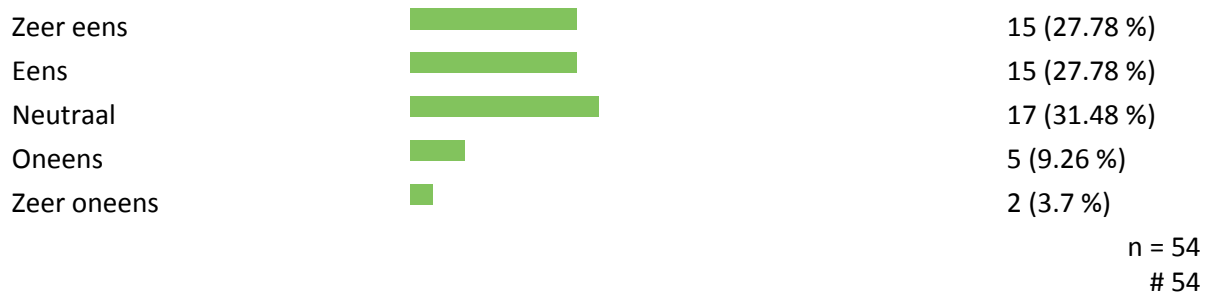
Ik heb het gevoel dat ik word geaccepteerd op het Rodenborch-College.



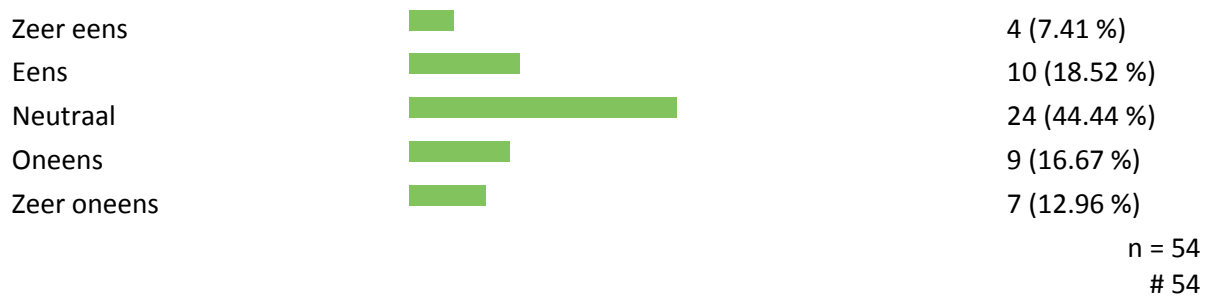
Ik voel op het Rodenborch-College de vrijheid om mijzelf te ontwikkelen.



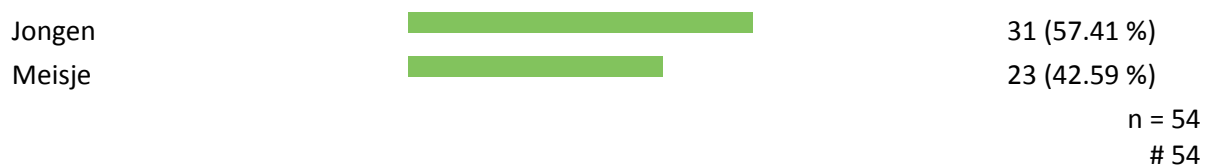
Ik zit liever op het Rodenborch-College dan op een andere middelbare school...



Ik denk dat ik het Rodenborch-College ga missen wanneer ik van school ga.



Ik ben een...



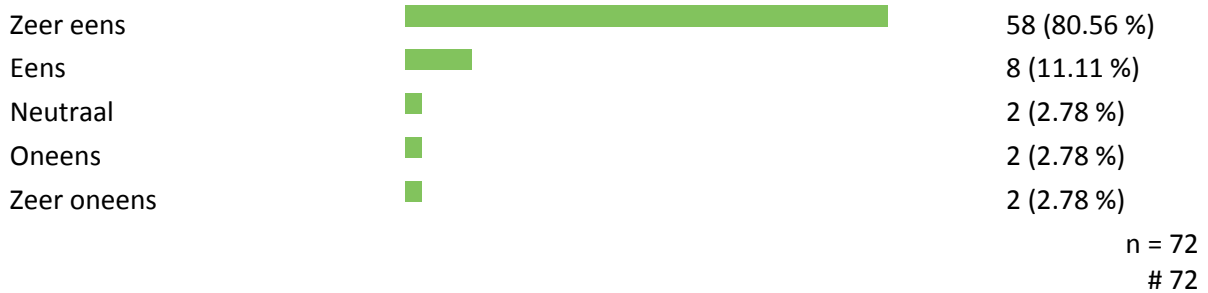
Legenda:

n = aantal respondenten dat de vraag heeft gezien

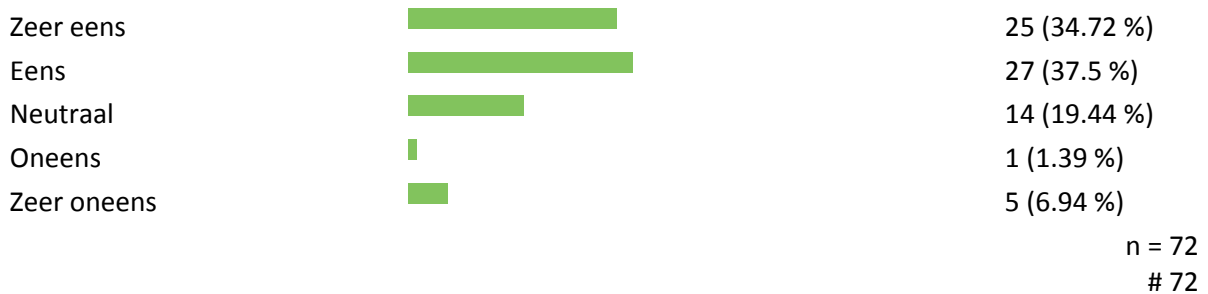
= aantal ontvangen antwoorden

Resultaten enquête thuisgevoel 4 havo

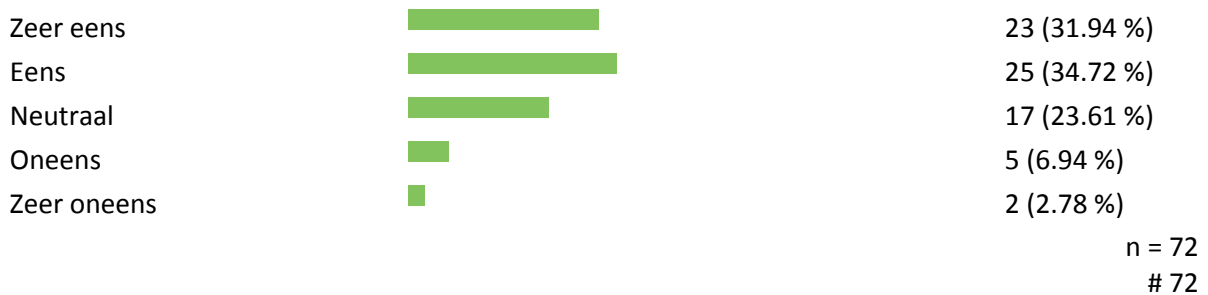
Aan het begin van 4 havo wist ik de weg op school.



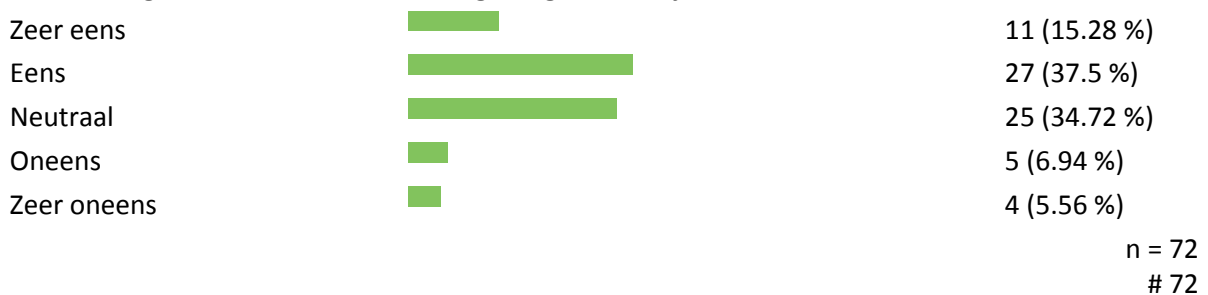
Aan het begin van 4 havo wist ik bij wie ik op school terecht kon als ik p...



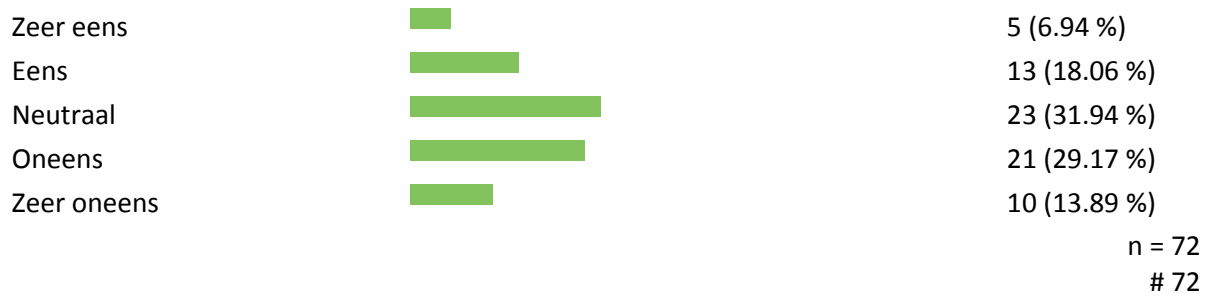
Aan het begin van 4 havo wist ik waar ik een docent kon vinden als ik hem o...



Aan het begin van 4 havo wist ik welk gedrag ik van mijn docenten kon verwa...



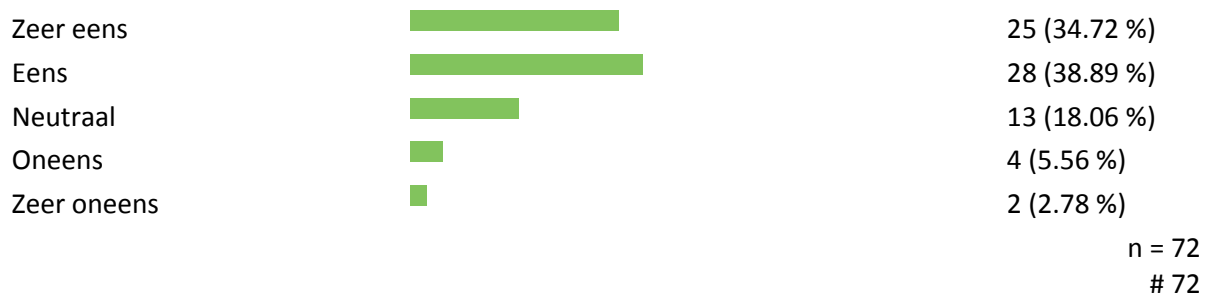
Aan het begin van 4 havo kende ik mijn klasgenoten bij naam.



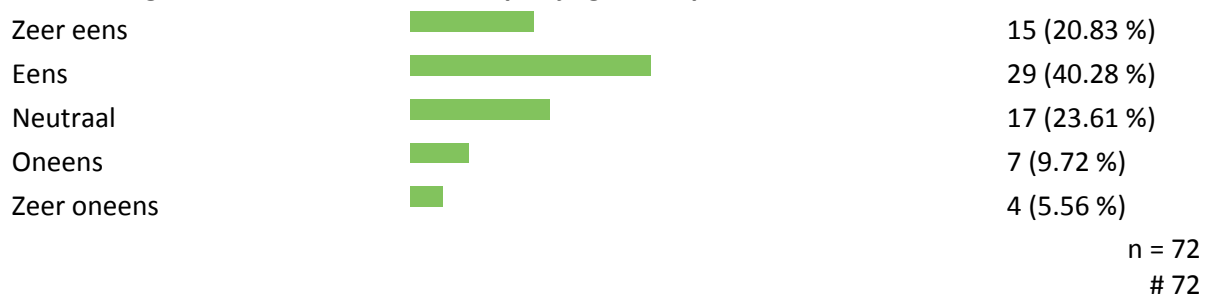
Aan het begin van 4 havo wist ik wat ik van mijn klasgenoten kon verwachten...



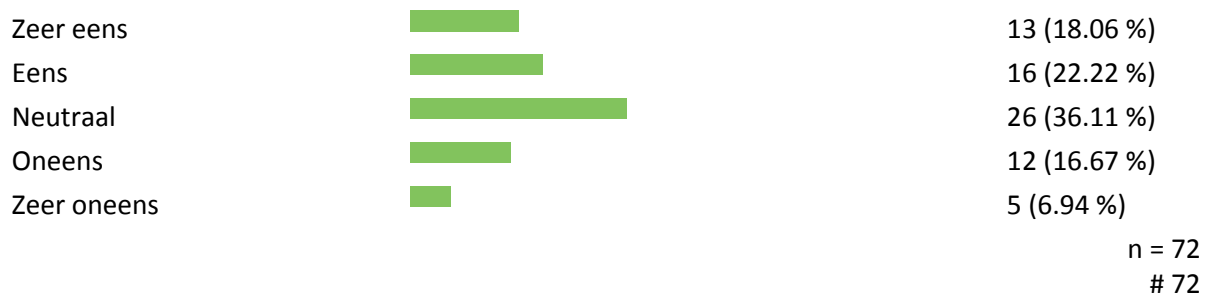
Aan het begin van 4 havo voelde ik me veilig op school.



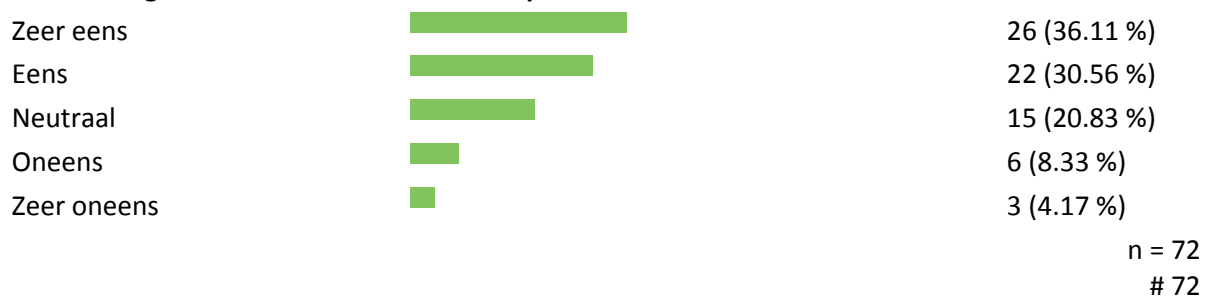
Aan het begin van 4 havo voelde ik me op mijn gemak op school.



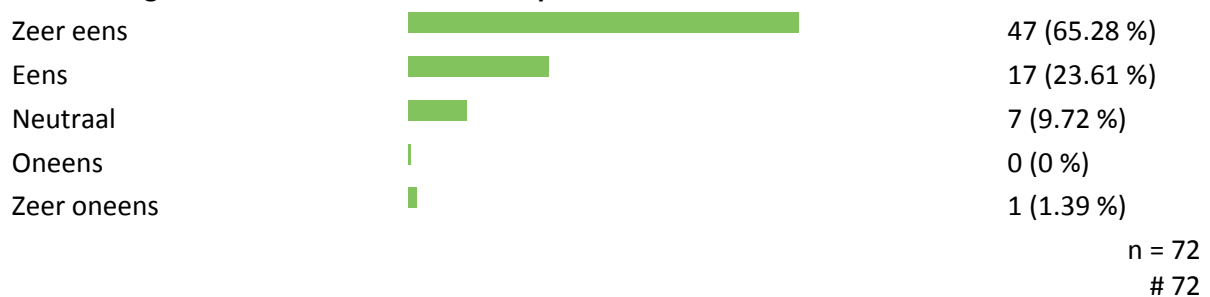
Aan het begin van 4 havo durfde ik alles te zeggen op school.



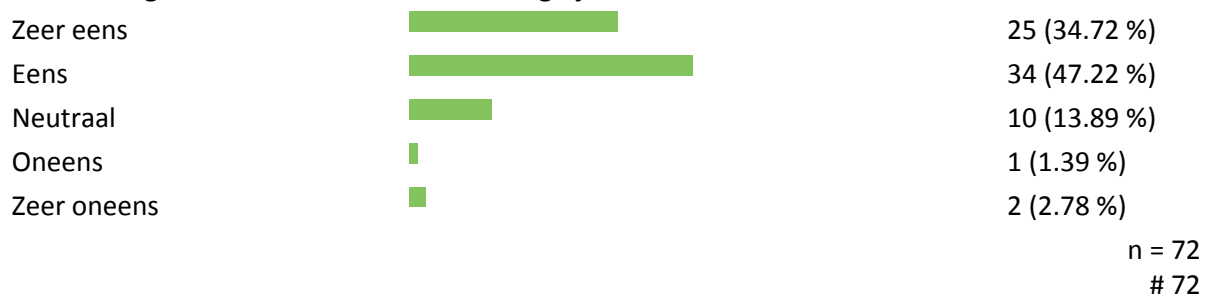
Aan het begin van 4 havo had ik mensen op school aan wie ik alles kon verte...



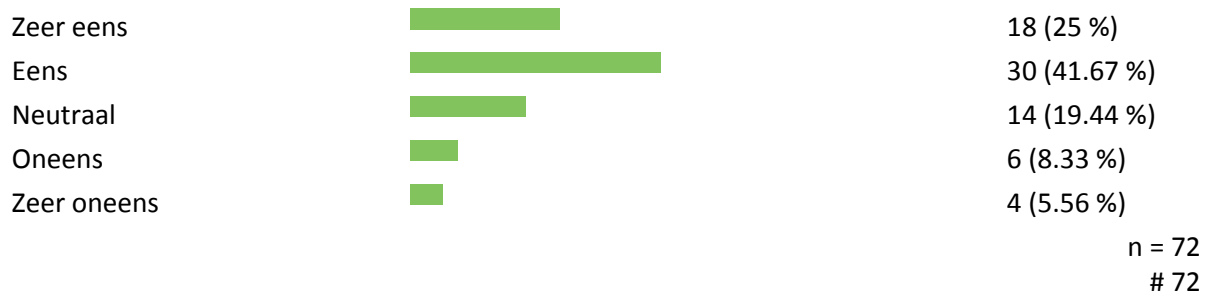
Aan het begin van 4 havo had ik vrienden op school.



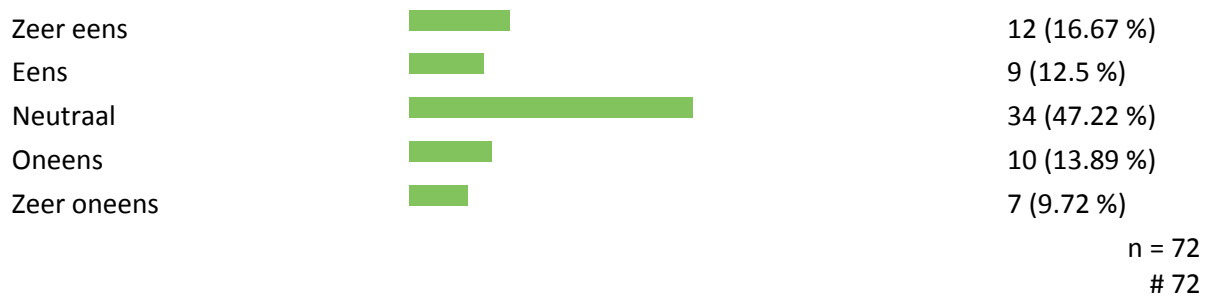
Aan het begin van 4 havo voelde ik me veilig tijdens de les.



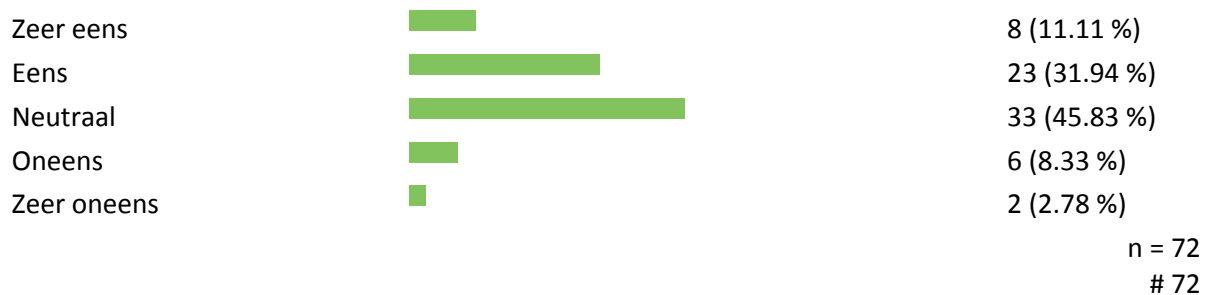
Aan het begin van 4 havo voelde ik me op mijn gemak tijdens de les.



Aan het begin van 4 havo durfde ik alles te zeggen tijdens de les.



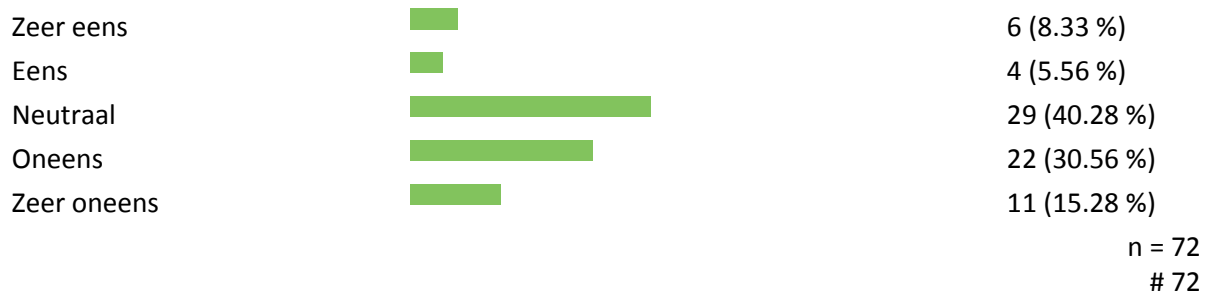
Aan het begin van 4 havo voelde ik me prettig bij de docenten op school.



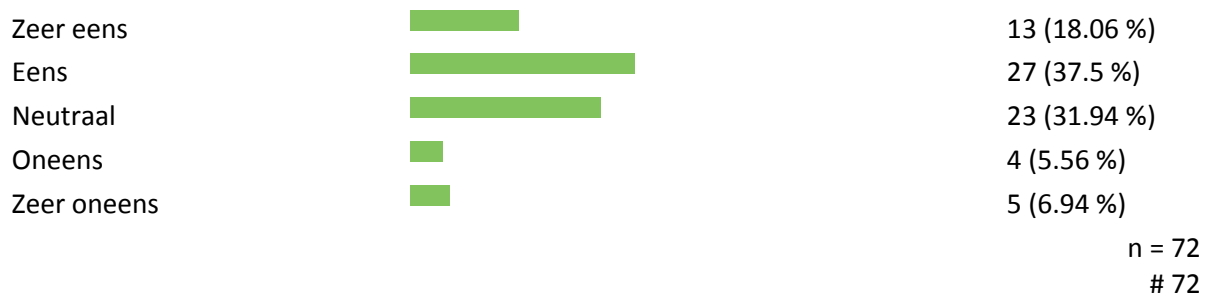
Aan het begin van 4 havo voelde ik me op mijn gemak bij mijn mentor.



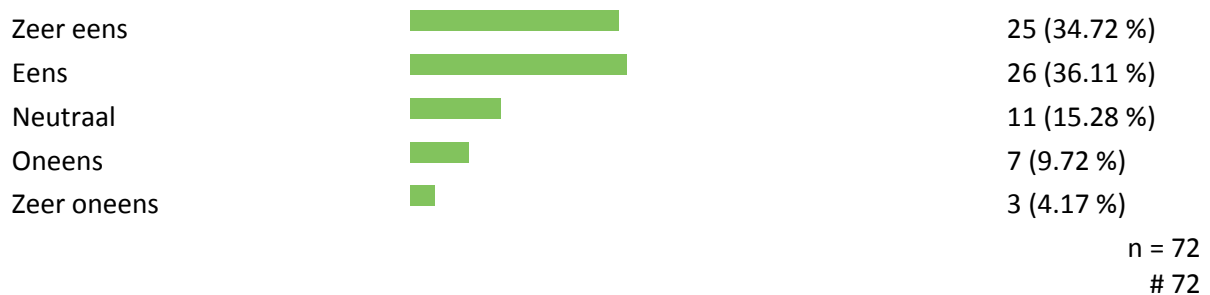
Aan het begin van 4 havo had ik een persoonlijke band met veel van mijn doc...



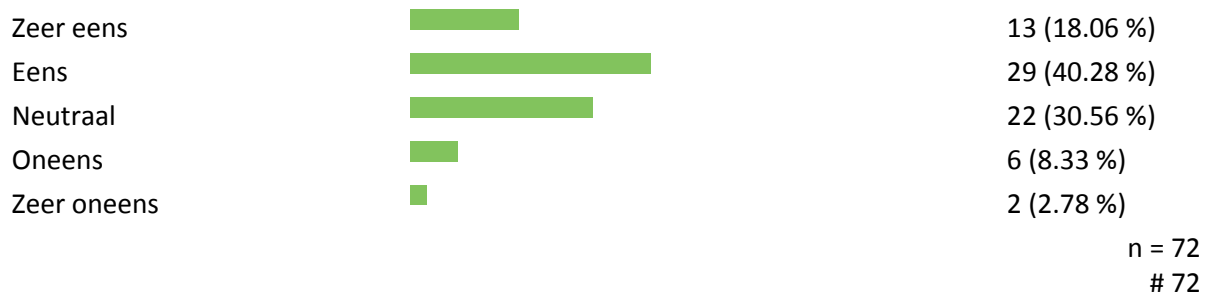
Aan het begin van 4 havo voelde ik me op mijn gemak bij mijn klasgenoten.



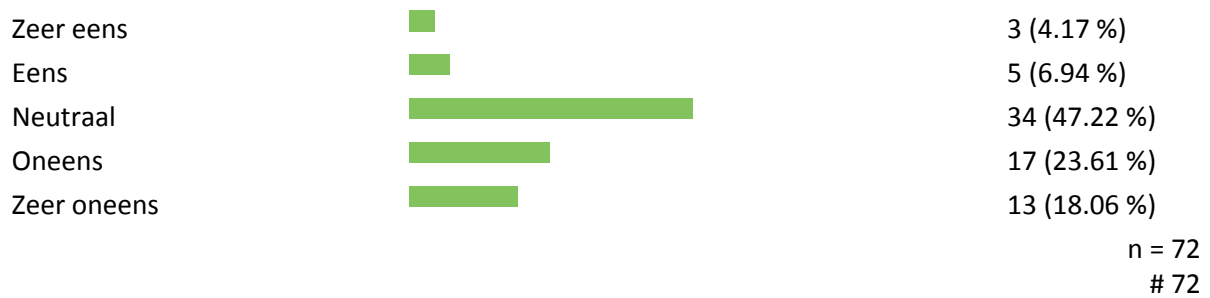
Aan het begin van 4 havo had ik vrienden in mijn klas.



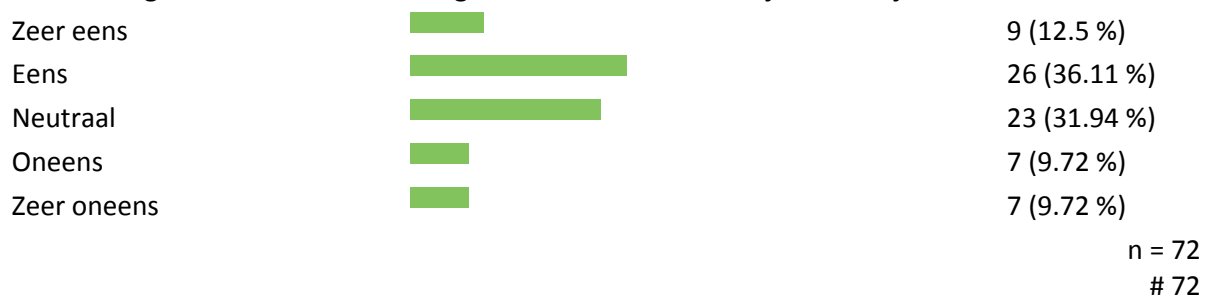
Aan het begin van 4 havo voelde ik me thuis op het Rodenborch-College.



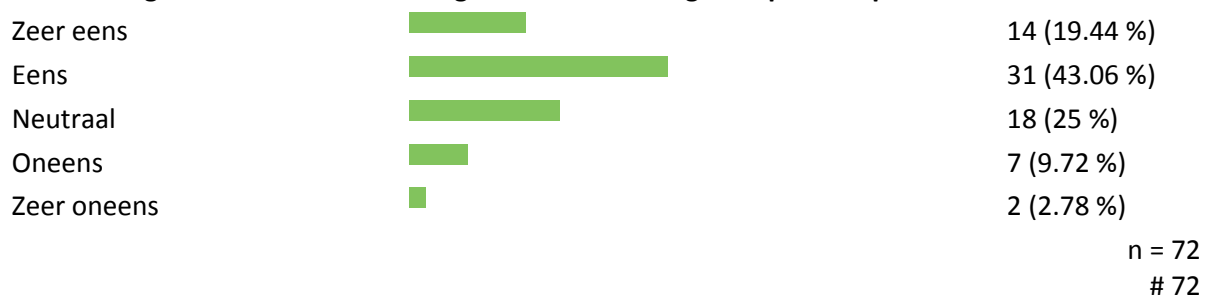
Aan het begin van 4 havo was ik trots op het Rodenborch-College.



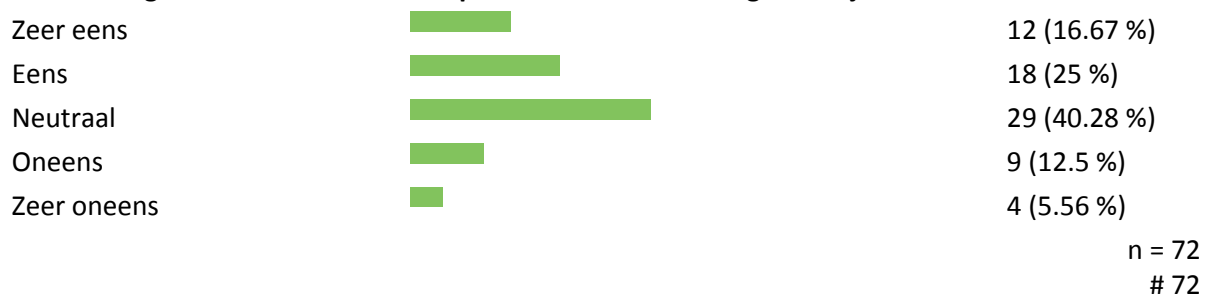
Aan het begin van 4 havo had ik het gevoel dat ik helemaal mijzelf kon zijn...



Aan het begin van 4 havo had ik het gevoel dat ik werd geaccepteerd op het ...



Aan het begin van 4 havo voelde ik op het Rodenborch-College de vrijheid om...



Aan het begin van 4 havo zat ik liever op het Rodenborch-College dan op een...



Aan het begin van 4 havo dacht ik dat ik het Rodenborch-College ga missen w...



Ik ben een...



Legenda:

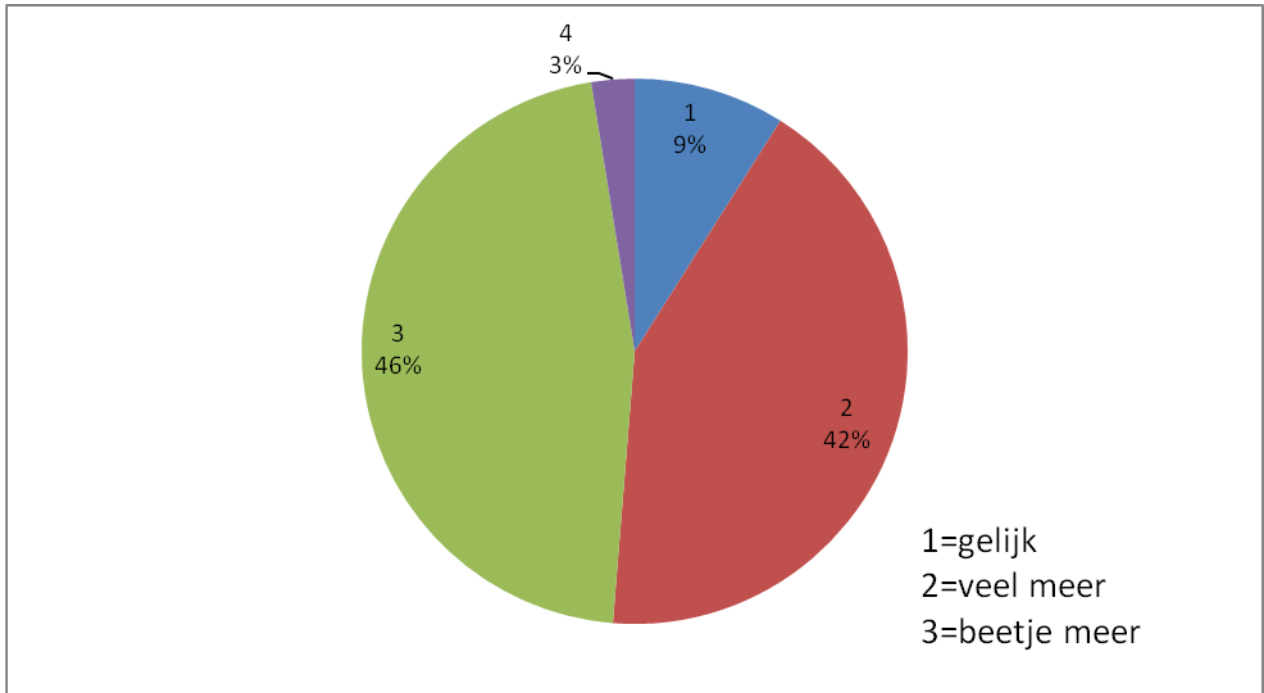
n = aantal respondenten dat de vraag heeft gezien
= aantal ontvangen antwoorden

Enquête overgang klas 3 naar klas 4

78 respondenten uit een onderzoekspopulatie van 124 leerlingen in 4 havo 2015-2016.

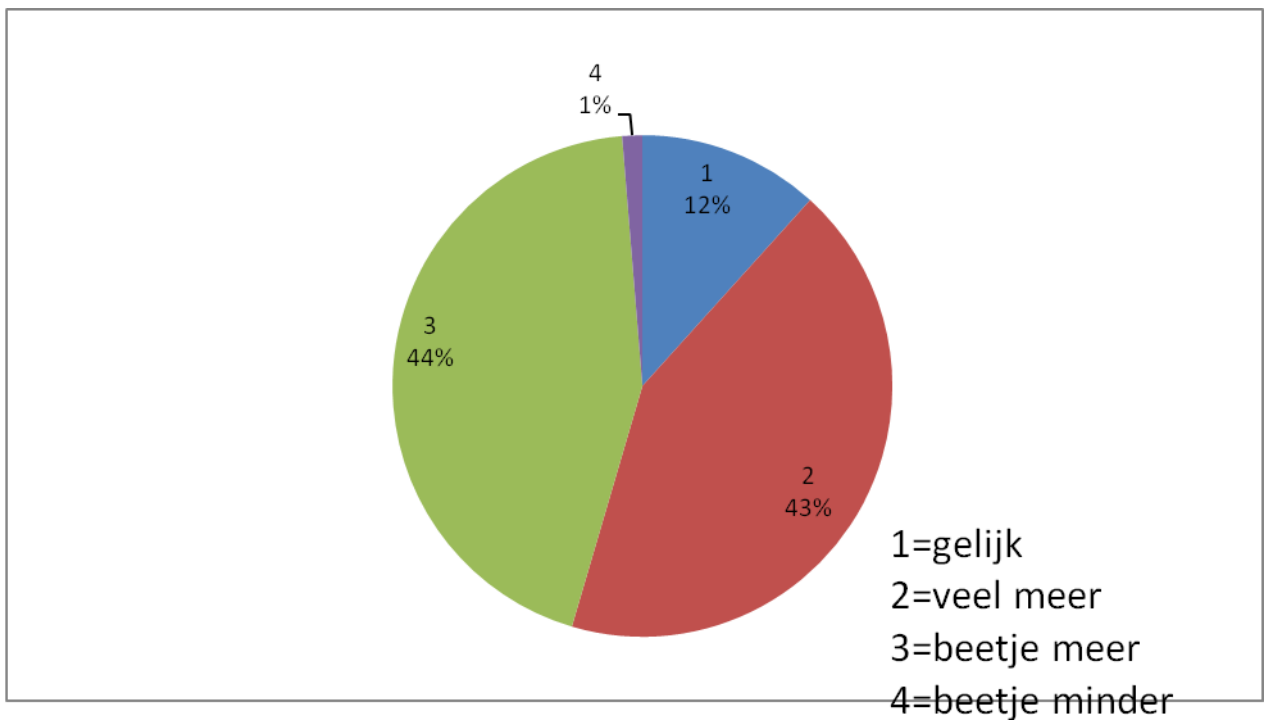
Vraag 1a

de hoeveelheid van het huisleerwerk is over het algemeen...



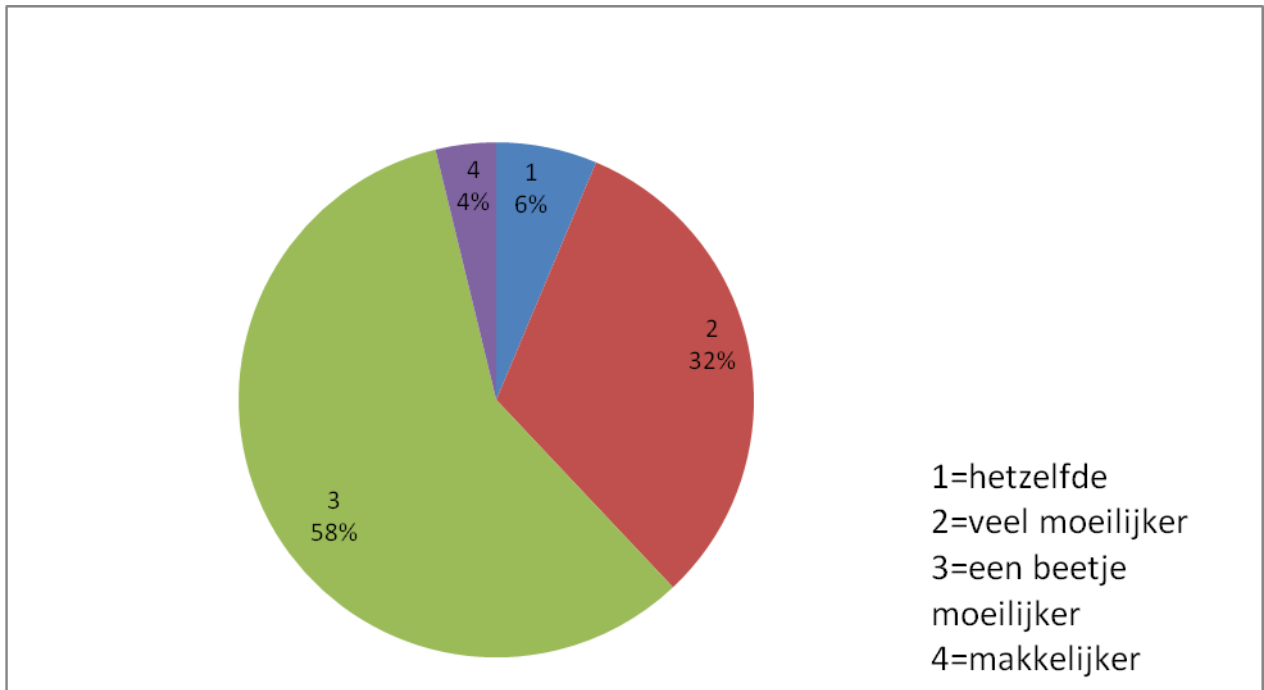
vraag 1B

de hoeveelheid van het huismaakwerk is over het algemeen.....



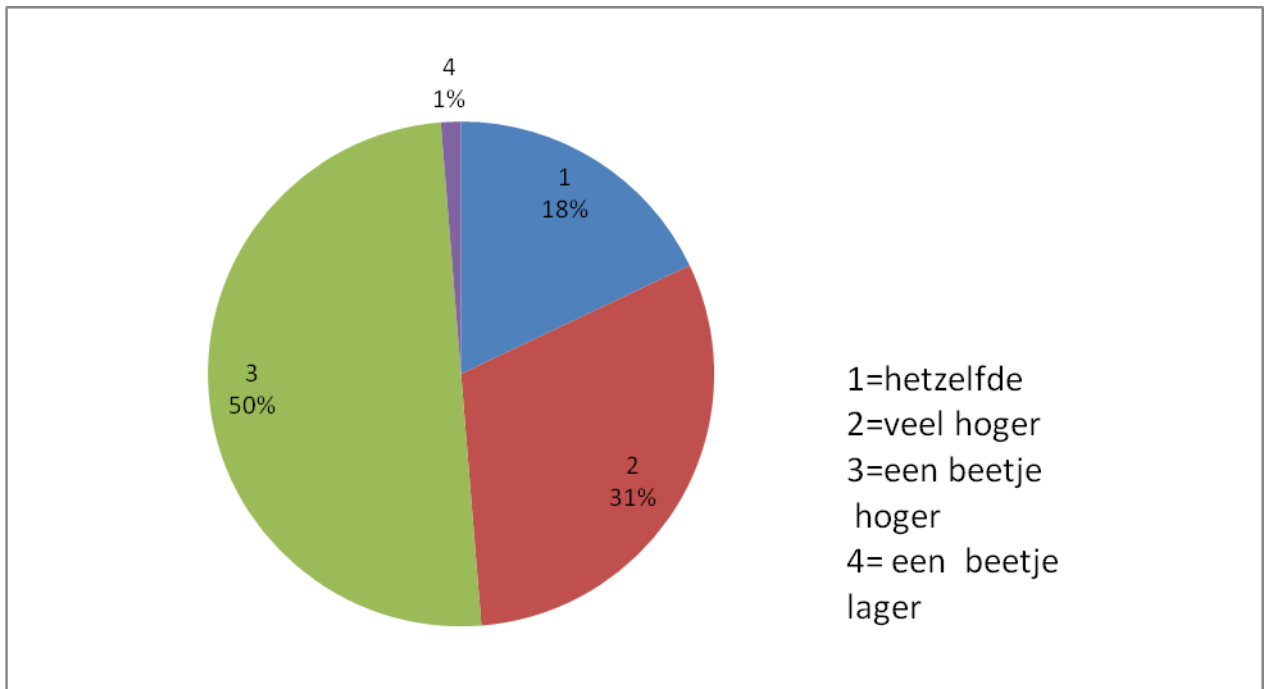
vraag 2

het niveau van de in de klas behandelde stof is over het algemeen



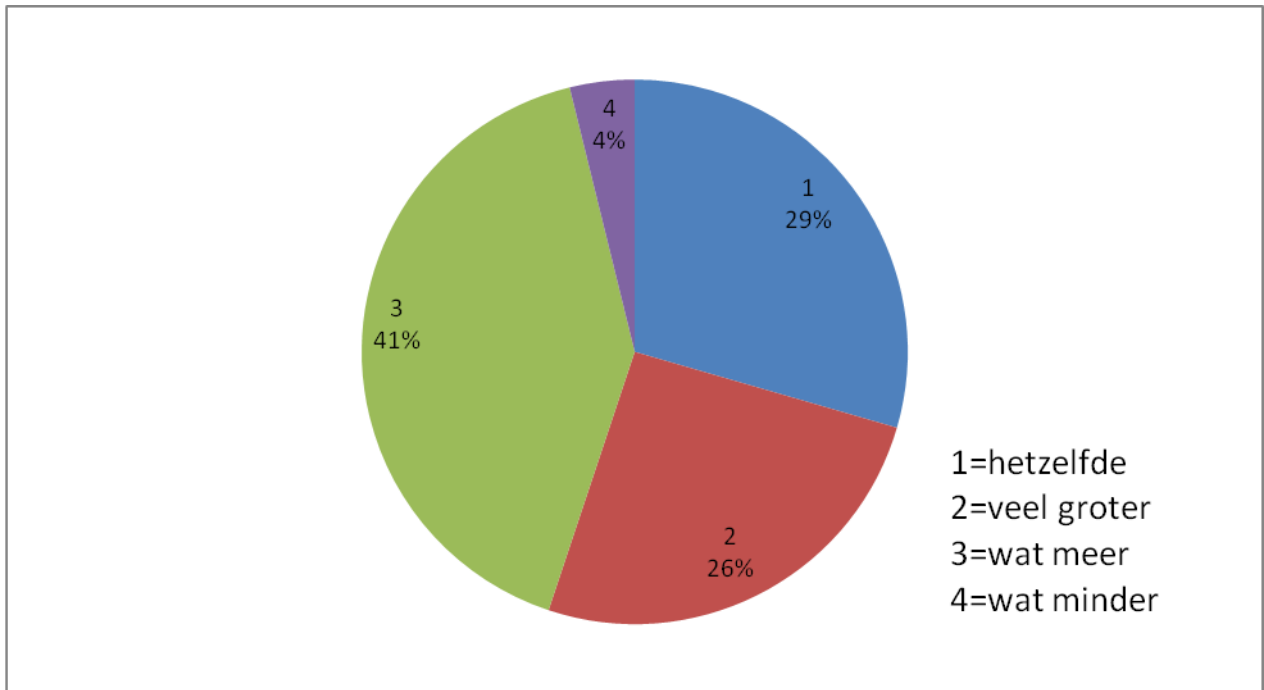
vraag 3

het tempo van de les is over het algemeen....



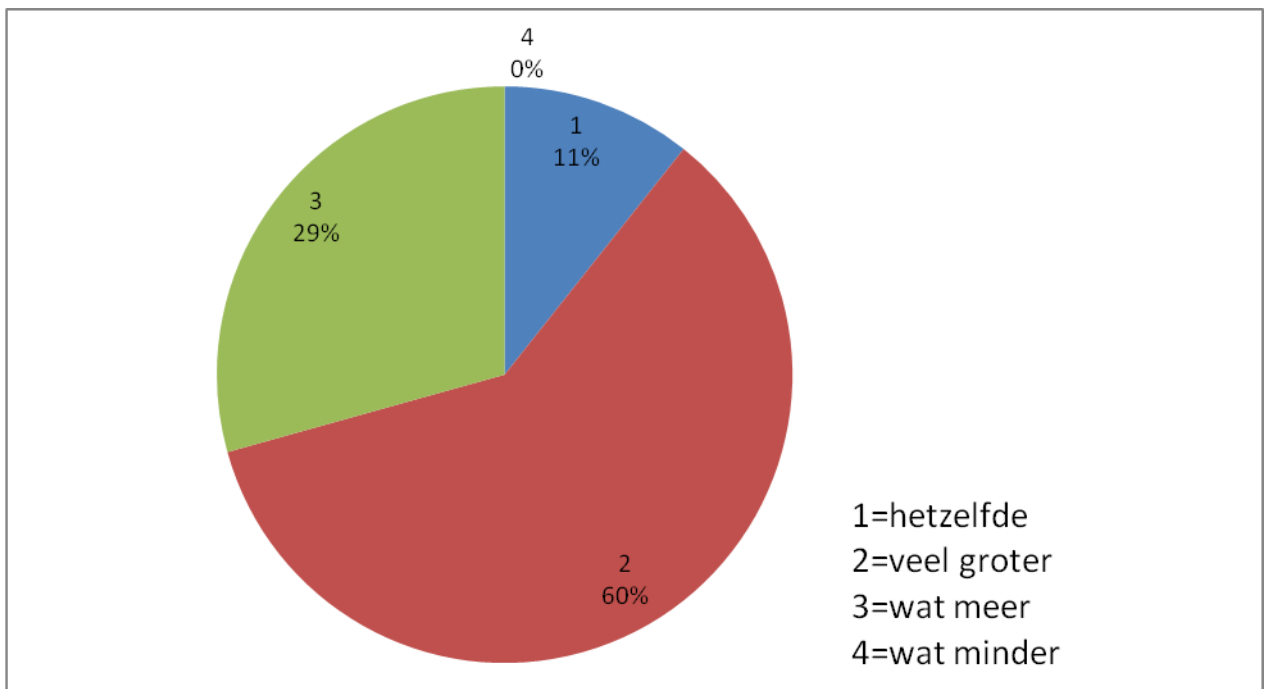
Vraag 4a

De omvang van de toetsstof van een SO is over het algemeen....

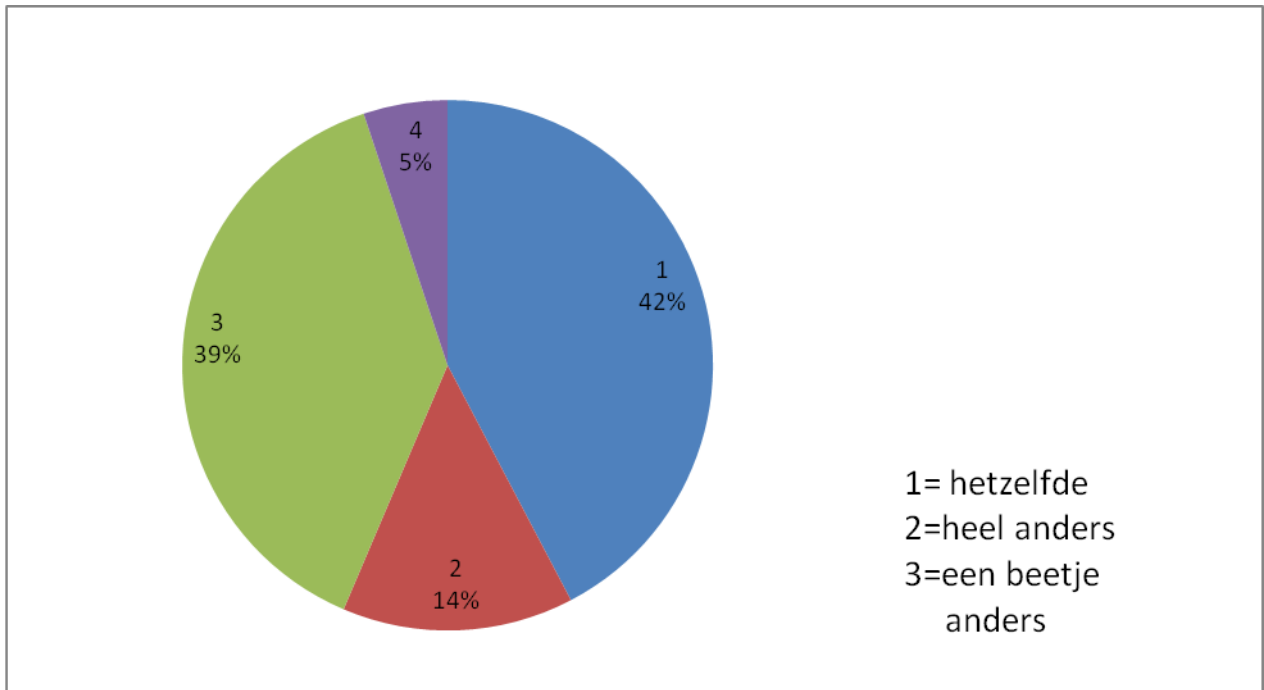


vraag 4b

De omvang van de toetsstof van een PW is over het algemeen...



vraag 5
de werkwijze van de docent is over het algemeen...



Vraag 6
Noem maximaal vier vakken waarbij de werkwijze, het niveau of het tempo opvallend anders is dan vorig jaar...

